تێپەڕینی کتێبێ قاچاغکان بەسنوورێ دەستکردێکاندا.. یوسف محەمەد بەرزنجی

دەسپێک وەونکردنەوە

چاپکردنی کتێب، ڕۆژنامەو گۆڤارەکان، ساڵی ١٩٧٨ و دوای ساڵی ١٩٨٠، لەدەخ و هەلومەرجێکی تایبەتیدا بوو، هەموو نووسین و بابەتێک لە باشووری کوردستان و عێراقدا، لەلایەن حکومەتی تۆتالیتاری و تاک ڕەوی بەعسەوە ڕەگەپێدراو نەبوو، چونکە دەسەڵات و توانای ڕۆژهەی عێراق و کۆنترۆکردنی پانتایی ڕۆشنبیری و سپاندنی دەسەڵات بە زەبری هێزو جۆوکردنی خۆکی ناڕازی و ئۆپۆزسیۆن لەژێر پێردەی یاسادا، دەسەڵات و هێزو هەیمەنەی بەعسی پشانی هەموو عێراقییەکان دەداو کەس نەیدەتوانی ڕوو بەڕووی بەعس و تواناکانی بووەستێتەوە، بەڕەی نیشتمانی(الجبهة الوطنية الديمقراطية) کە حیزبی شیوعی عێراقی بشداربووی ئەو بڕیارە بوو لەگەڵ حزبی بەعسدا، لەیەک بڕەداهاوبەش بوون پێکەوە، بەعس گەمارۆی ئەم پارتیشی دابوو، زۆری خۆکە ڕۆناکبیرو خوێندەوارەکە دووی حیزبی شیوعی کەوتبوون و هاوپەیمانی بەعس بوون، ئەوانیش لە سایەیی زەبرو زەنگ و تواناکانی حزبی بەعس و ڕژمەکەی نێیان دەتوانی تەنانەت لە ڕوویی ڕۆشنبیریەوە گۆشە بە بوارەکە بدەن و چاپکراوەکان بگشتی گۆشەیەبدەن و ئاستی ڕۆشنبیری و سیاسیی بتایبەتی چاپەمەنییەکان گۆشەیەبدەن، ئەوش بەهۆی ئەو فشارە زۆری کە لە سەر پارت و کەسایەتییە سیاسیی و ڕۆشنبیریەکان بوون، چونکە دڕگایی ئازادی و بچونە کراوەو دڕبینە ئایدیەلۆژییەکان لەقاڵبدراو گەمارە دراوبوون لە عێراقدا، هەموو چاپەمەنییەکان لەژێر چاودێری سانسەردا بوون، تەنانەت گەر لەساڵی ١٩٧٠ تا ساڵی هەشتاو وەدەرنانی شیوعییەکان بکەین لەعێراقدا بڕەەمکی ئەوتەی سیاسیی و ڕۆشنبیری وەک چاپکراو ڕەگەز بەبەاوکردنەوەی نەدراوە، هەموو چاپکراوە تەوەری وئایدیەلۆژییە فیکرییەکان دیاری کراو بەپێنجکانیش دژمەردرەن، چونکە سانسەری عێراق ڕەگەی بەبەاوکراوەی بڕەی چەپ نەدەدا بەئەوەی لاوان و گەنجان پێیی کاریگەر و سەرقاڵ بکاو وەک شارە زوردەواڵە لە خەی بوروژەنت، ئەو سەردەمەش باوو گۆشەی بڕی سۆشیالیست و چەپەکان و بیروبۆچونەکانی ماركسیزم ــ لینینیزم و ماو هۆشیمینەو جیفاراو ئەوانی تربوو،

بەیە ئەوەی بەنی ئایدیلۆژیاو ئەم جۆرە بابەتانی لێبهاتایەو بە عەرەبی و کوردی و فارسی و... دەست ئژەم بکەوتایە لێزیندانەکاندا تونددەکرا، بەیە تەنانەت شیعرو چیرۆک و بابەتە ئەدەبیەکانیش لێژێردەست و چاوی سانسەرو ئژەمی بەعسدا دەرنەدەچوون، ئازادی ەوناکبیری و چاپ وچاپەمەنی بەتەوای خنکابوون، هەموو بەرهەمێک بەاونەدەکرایەو.

چاپەمەنی کوردی

چاپەمەنی کوردی لە ژێر فلتەرو سانسەرێکی گراندا بوو، فشاریش زۆربوو، بەعس ەگربوو لە بەرهەمەکاریگەرەکان لە شیعر و چیرۆک ووتار و بابەتی بەرگری، شیوعییەکانیش لەبەر لاوازەکەیاندا نەمان و چونە شاخەکان و زۆرێک لێئازادیخوازانیش لێزیندانەکاند شۆیان ەژ دەکردەو، شاخەکان و گوندەکانی کوردستان بە ئازادیخوازان سیخناخ بوونو بەرەو گۆشەندن دەچوون، لە سالانی هەشتاکان لە سالەکدابیست کتێب جگە لە ەژنامەو گۆڤارەکانی ژێردەسەاتی بەعس وەک ەژنامەی(هاوکاری، گۆڤارەکانی بەیان، ەشنبیری، رۆژی کوردستان، کاروان، دەردەچوون ەگە بە بابەتە گرنگە کانی وەک مۆژوو، کەلەپوور،شونەوار... نەدەدرا هەمووی بابەتە ەشنبیرو ەوناکبیریەکان لە چیرۆک و شیعردا بچوک کرابوونەو، زۆر گرنگی بەم باتانە دەرا، چونکە مەترسی بە سەر ئژەم و دەسەاتەکەی نەبوو، جارجار لەکەینەوەو بابەتی تەری زمانەوانیش بەکەمی دەردەکەوتن، بەیە نەوەندی ەشنبیری لە ژێر فشارو سانسەی قورسدا بوون، بە ئەوەی خەکو نەوەکان وشیاریان بە کەشەی گەلەکەیان نەبەت و بەهەموو شتەک ەازی بن و تەنیا دژی دەسەات و سیستەم نەبن.

شەشی ئێران وچاپەمەنیە کوردییەکان

لە دوایی سالەی ۱۹۷۸و۱۹۷۹ بەدوواوە، شەشی ئیسلامی لە ئێران لەهەچون و گۆشەکردندا بوو، زانکە وقوتابخانەو کارخانەو شونە چەکانی شارەکانی ئێران دەستیان بەخەپیشاندان وناەزایەتیەکان کردوو، سالەی ۱۹۷۹ (محەمەد ەزاشا) یان لە وەاتەکەیان وەدەرناو ئازادیخوازان و ەونەاکبیران هەوای ئازادیان هەمژی و چاپەمەنیەکان لەو وەاتەش بەئازادیی هاتنە مەیدانەکەوە، ئەم تەوژم ودەخ وهەلوومەرجە نوێیە سیاسییە ەژهەاتی کوردستانی گرتەوە، چاپەمەنی و سیاسەت و پارتەکان کەوتنە دەخ وهەلومەرجەکی نوەوە، شارو گوندەکانی ەژهەات سوکە ئازادیی وسەربەستیەکیان بە گەایەوەو هەبوو، حزب و پارت و ەکخراوەکانی ەژهەاتی کوردستان دەستیان بەکارو چالاکی ئازادانە کرد، چاپەمەنی و کتێب و ەژنامەو

گۆڤارەکان … دەستیان بەبڵاوکردنەوە بەکوردی وفارسی کردو چاپخانەکان دەستیان بەچالاکی چاپەمەنی کرد، پارت وەکخراوە کوردییەکان لە شارەکان گۆڤارو چاپەمەنییەکانیان بەکتێبیشەوە پڕ پێدا بەشەویەکی ئازادانەو بەسانسەر.

چاپەمەنیە کوردییەکان لە ڕۆژهەڵات

جگە لەچاپەمەنیەکان کە لەلایەن پارت و حزبەکانی ڕۆژهەڵاتەوە چاپدەکران و بڵاودەبوونەوە، لە شاری مەهاباد دووملا بە ناوی (سەیدیانی مەهاباد)، چاپەمەنییەکیان دانابوو بە ناوی(سەیدیان)، ئەو چاپخانەیە لەئەفسەت و فۆتۆکۆپی پێشکەوتوو پێکهاتبوو، ئەم چاپخانەیە لەدوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئیسلامی ئێران و بەکەشانی ئازادی بەسەر شارو گوندەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دامەزراو دەستی بەچاپکردنی کتێب کرد. وەک مەسەلەیەکی ڕۆشنبیری و بازرگانی، سەیدیانی مەهاباد، زیاتر ئەو چاپکراوانی دووبارە چاپدەکردەوە کە پێشتر لە باشووری کوردستان چاپکرا بوون و تیراژیان یان لە کتێبخانەو کتێبفرۆشییەکاندا نەمابوو یان زۆر کەم بووبوونەوە، بۆیە چاپخانەی (سەیدیان)ی مەهاباد ئەم بەرهەمانەی چنگ دەخستوو بە تیراژی زۆر لەچاپی دەدانەوەو دووبارە لە سنوورەکانەوە بەهەی وەخدارەکانەوە لەگەڵ کەلوپەلە بازرگانی وقاچاخەکاندا ئامدیووی باشووری کوردستان دەکرانەوەو خوێنەرانیش کە پێشتر ئەم بەرهەمە چاپکراوانەیان دەست نەکەوتبوو، یاخود تامزرۆی دەخستنی بوون بە ئەوەی هەیانبێت، لە نرخێکی مام ناوەندا دەهاتنە ناو شار و گوندەکانەوەو خوێندەواران دەیانکڕین.

کتێبە قاچاخەکان یان قەدەغەکان

چەن فەرش، سرکەیی، قوماشی پیاوان و ژنان پێاو گەڕەوی بستێ، فستق وخەنەو وسمەو، جگەرە… لەهەگەی وەخدارەکانەوە بەنەوگوندو سنوورەکاندا دەهاتنە کوردستانی باشوور بۆتایبەتی بە دۆڤری پشدەرو شارباژێرو پێنجوێن و شاندەری و هەڵەبجەو گەلێک شوێنی تر، ئەم کتێبانەش هەر لەهەگەی ئەم وەخدارو قاچاخچیانەوە دەهاتنە ئەردوگای شانەدەری، قەڵاچوالان و میراواو شاناخسێ و… گەلێک شوێنی تر، ئەوەندەی من بزانم ئەوانەی زیاتر بەمەسەلەی بازرگانی لەهەگەی قاچاخچییەکانەوە کتێبیان دەهێنا، ئەم بەهەزانە بوون، کەمال مەروەیی، حەمەلاو، مەلاحەسێن کە لەگەڵ کەمال خزم بوون، ئەمان زیاتر لە ڕێگا قاچاخەکانی شارباژێرەوەو بە ناو سەربازگەو مەڵبەندەکاندا لە سنوورەکانەوە کە زۆریش پێ مەترسی بوون دەیان هێنایە مەروە و شاناخسێ و قەڵاچوالان و ناو شاری سلێمانییەوەو بە ئەمەو مانان و هەندێک کتێبخانەدا ساخیان دەکردنەوە، ئەوانی لە سلێمانی ئەو کتێبە قەدەغەکراوانەیان دەفرۆشت، کتێبخانە (پەیام) لەکۆتایی

شەقامی مەولەوی بەرانبەر سەرەکایەتی زانکۆی سلێمانی جاران، خاوەنەکەی مامۆستا ئەنوەر برزو بوو.کە بەکتێبەکانەوە دەستگیرکراو پاش چەند ساڵێک ئازادکرا، کتێبخانەی زمناکەخاوەنەکەی خوالێخۆشبوو مەلاسەعیدی زمناکە لە شەقامی کاوە، کتێبخانەی ژیان خوالێخۆشبوو مامۆستا مستەفا، کتێبخانەی هودا، تەنیش مزگەوتی گەورە خاوەنەکەی خوالێخۆشبوو مامۆستا ئەحمەد، ئەمانە، وەک کتێبخانەی فەرمی بەنهەنی ودزییەوە کتێبەکانیان بەئاودەکردەوەو دەفرۆشت، ئەمەش لە شەقامی مەولەوی وەکدەستگەیەی سەر شەقام ئەم کتێبانەمان لە قاچاخوالان و شانەدەری و هێرشبەرو بەستەستەن وقەدەزەوە دەهێنا بە سلێمانی و بەئاومان دەکردنەوەو دەمان فرۆشتن ئەوانەی شەقامی مەولەوی وەک خوالێخۆشبوو شەهید مەحموود خاکی، یوسف محەمەد، ئیسماعیل محەمەد، شێخ عومەر محی ددین، کەمال کەندەر،دلێر غەفور، شەهاب جەمال،عوسمان، خالیدی حەمەکاکە و مامۆستا محەمەد مەحموود حاجی مامەندی، کە ئەم دووانەی دوایان بەکتێبەکانەوە دەستگیر کران و لە(٢٤ـ٦ـ١٩٨٤ تا٣٠ـ٦ـ١٩٨٥)لە بەندیخانەی مانەوە، کە پاشان جاری دەستگیرکردن و مانەویان لەبەندیخانەی لەزمان و بیرەوەری خۆیانەوە لە پاشکۆی ئەم نوسینەدا بەئاودەکەینەوە،من و مەحموود خاکیش چەندجارێک بەهۆی چاودێری و کتێبەکانەوەدەستگیرکراین و گیراین و براینە ئەمنی بەلدەو پۆلیسی سەراو بەهۆی لێکۆڵینەوەو وریایی و یەک دەنگی خەمانەوە ئازاد کراین، چەند جاریش هێرشەو ئاگادارکراومەتەوە لە سەر دانان و بەئاوکردنەوەی ئەو کتێبانە، تەنانەت بە خزمەتگوزاری شارەوانیش هەراسانیان دەکردین. یەکدوجاریش ملازمی ئەمن (علاء) لە سەرچاپکراوە کوردی و تەنانەت عەرەبیەکانیش هێرشی لەدەکردووم کە ئەو کتێبانەی دانەنێم ونەی فرۆشم وەک ملوانکەی شینی شەریف، و دیوانی پیرەمەرو قانع و... ئاسایشی بەعس هەمیشە کتێبفرۆشی سەرشەقامکانی خستبووە ژێرچاودێری و فشارەوەو زورنەمان دەتوانی هەموو کتێبێک بە خێرایی بفرۆشین ئەوەی نەمان ناسیایا نەمان دەتوانی کتێبکانیان پێبفرۆشین، بەجگەلەوانەی کەمتمانەمان پێیان هەبوو، بەتایبەتە خوێندەواران و شاعیران ونوسەران و هەندە بەڕەوبەری فەرمانگەو قوتابخانە لەموشتەریکانمان بوون دەمان ناسیین و چاپکراوە ئێرانی وکتێبە (چاپە) عەرەبیەکان و بەئاوکراوەی کەمێکی زەحمەتکێشانی ئێران لەڕێگەی کاک فاروقی نەقشی و ئەوانی ترەوە، وەک حزبی دیموکرات لە ڕێگەی عەبدولقادری دەبباغی و کەمێکی یەکسانی لەڕێگەی کاکە عەبو کاک مەنسورەوە بێیان دەگەیاندینە ناو شارەوەو بەئاومان دەکردەوەو کاریگەری زۆری لەسەر خوێندنەوەو خوێنەرکان هەبوو .. محسن شاسواری گۆڤاری چیای لە شاخ کە خۆی بەئاوی

دەکردەوە و دەری دەکرد وەک سەرنووسەرو خاوەنی گۆڤارەکە بەی دەهێنام بۆ بەاوکردنەوە، گۆڵێک بابەتی تریشمان بۆاودەکردەوە وەک کتێبخانەی پاسەک زیاتر لەسەنگەی مامۆستا عەبدوڵا ئاگرین و یەکێتیی وحزبی شیوعی و... ئەوانەزیاتر بێندە بۆاوم دەکردنەوەو دەم هێنان بۆ شار بەسەنگەی تایبەتی و قاچاخ نەدا، جگە لە کتێبخانەی لکە لەلایەن سەیدیانی مەهابادەوە چاپکرابوون.

بەشێک لە ناوی چاپکراوەکانی مەهاباد

دیوانی پیرەمێرد، دیوانەکانی قانع وەک چواریاخی پێنجوێن، گوڵانەی مەریوان...، دیوانەکانی گۆران بەهەشت ویادگار، فرمێسک و هونەر، دیوانەکانی نەفیق سابیر، پشکەکان ئۆگرشنەوە، نەژنە، دیوانەکانی شەرکۆ بێکەس، تریفەی هەڵبەست کۆژاوەی گریان، کاوەی ئاسنگەر، توتنەوانی مەلا ئاوارە، کوردوکوردستانی شوکروللەی بابان،کوردستان و کورد دکتەر عەبدولڕەحمان قاسملۆ، شەرەفنامەی هەژار، هەژار بە کوردستان،مەموزین،خیام، کتێبخانەی عەلی شەریعەتی، سەید قوتب ئەمانی دوایی لەتاران چاپکرابوون، کوردوکوردستان ئەمین زەکی بەگ سەبەرگ بوو لەیەک کتێبدا، دیوانی ناری کاکەحەمەی بەلو، دیوانی ئەفخەمی، دیوانی تاهربەگی جاف، دیوانی ئەدیب، دیوانی ئەدەب، ملوانکەی شین شەریف،تارک وەوون و ناڵەی جودایی و پاشەکشەی مامۆستا هەمن. پەکەنینی گەدا حەسەن قزەجی، پشمەرگە نەحیمی قازی، کتێبخانەی سەیدعبوبەیدوڵای ئەیوبیان لە تاران چاپدەکران، کتێبخانەی سدیق بەرەکەیی.....، چواریەنەکانی بابەتاهیری عوریان، پشبینیەکانی عەلی بەگی جاف، زەری تریش...

سەرنج و ڕوونکردنەوە

زیندان بەهەر یەکەکمان نامێ نیێ، زیندان جگەی زەرەک لەخەکی باش و خەکی خراپێ، ئەمێ تەنیا لەخەکێ باشکێ دەدوێین کەسگەو جگەیان کونجی زیندانێ، نیشتمانپەروەرو دژی نا دادپەروەری وستەم خەکانەک دەنگی نەوا بەرزدەکەنەوەو بەگژ نادادی کەسگەو ستەمدا دەچنەوەو ژووری تاریک وشەدارەکان جگەو ماڵییانەو زیندان مەنزگایان، هەر بەهەی نادادی و پشلکردنی ماف و ستەمی کەسگەو دەسەاتەوە، ئەوانەی بەرگریکارن لە کەس و زوملەکراوان زیندان و مەرگ و لەسەدارەدان هەدەبژێرن و باکیان لەگیانفیدای خەیان لەپناوی سەربەستی و ئازادیدا نیێ، کەواتە سیاست و بەگژداچونەوەی دەسەاتەکی ستەمکار پەویستی بە خەبات و تەکەشان و خەفیداکاری و گیانبەخشین و ژووری تاریکی زیندان هەیێ، بەیێ تا نادادپەروەری وستەم هەبێت لە ناو کەسگەدا زیندان و خەفیدا کردن بەگیان وجێستێ هەردەبێت.

بواری هەشنبیری و زیندان

لەمەژووی مرۆڤایەتیدا هەموو جار و گیان فیدایی شاعیران و هەشنبیران و هونەرمەندان بەگشتی مەژوویەکی دورو درێژو قوربانیدان و گیانبەخشینی تۆژێ هوناکبیرو هەشیارکەی نەو کەمەگەی مەژوویەکی پرشنگدارو لە مەژووی مرۆڤایەتیدا، هەزاران هەشنبیرو نووسەرو هونەرمەند،زانای بەهەموو جار لەسەر بڕەم و نوسین و بۆچوونی جیاوازو ناتەباکانیان لە دەسەلات و کەمەگەی هووبەووی تیرەر و کوژران و زیندان و دەربەدەری بوون، بوونەتە جگەی شانازی گەل و نەتەوو کەمەگەکەیان، گەلی کوردیش بەدەرنییە لەشانازی ئەم تۆژەی کەمەگەی کوردی، دەیان نووسەرو هوناکبیرو هونەرمەندو تەکەشەر لەسەرهەموو جار و بڕەم و بۆچوونی جیاوازو ناتەبەکانیان لەبەرانبەر دەسەلات و بڕگری لە ماف و ئایندەی خەڵک، یان گیانیان فیدا کردووە یان کونجی زیندان جگەیان بووە، دەیان نووسەری وەک شاکرفەتاح، عەبدولخالق مەعروف، دەشاد مەریوانی جەمال عیرفان، هەئووف زوهدی، مەلاعەلی... لەپەناوی گەلدا شەهیدبوون وتیرەر کراون، ئەویش لە سەر بڕەم و هەموو جار و بۆچوونی جیاوازەکانیان بووە، لە دژی ستەمی دەسەلات و هەگگری بووە لە سەربەستی و ئازادی گەل.دەیانی وەک کامەران موکری، حەمەساڵح دیلان و... لەسەربڕەم و هەموو جارێ بڕزەکانیان و بڕگری لەخەڵک و نیشتمان، زیندان و ژوورە شەدارەکان جگەیان بووە.

کەمکاریی زیندانییە سیاسییەکان

دوای هاپەینی زستانی ساڵی ١٩٩١، چەندین هەکخراوی سیاسیی ئەدەبی کەمەایەتی و مرۆیی جاربەجار لە کوردستان بەهەیی زەمینەسازی و لە باری هەلومەرجەکەو دامەزران، یەکێک لەو هەکخراوانە یان لەو سەندیکا دامەزراوانەی، دامەزران بە بڕگری لەزیندانیان(کەمکاری زیندانیانی سیاسیی کوردستان)بوو، هەژێک بەهەزان مامەستا محەمەد مەحموودو خالید حەمەکاکەم بینی، وتیان تە ئاگاداری کۆمەڵە لە ناواەاستی ساڵانی هەشتادا بەهەی کتەب وبڵاوکراوەکانیانەو، لە شەقامی مەولەوی تەنیشت پەستە دەستگیرو زیندانی کراوین، منیش وتم زەر هاستەو زیاتر لە ساڵێک لەزیندان مانەوو هەرباش بوو بەو کتەبانەوە هەمی نەکران و نەکوژران، ئەوان وتیان بەیە بەتە دڵنین: بەکو هاوکاری مان بکەیت بەشایەتی دان بەمان لەهەکخراوی کەمکاری زیندانە سیاسییەکان بە ئەوەی پەناس وەرگرین و ببین بەئەندام لەو هەکخراوەدا، منیش گوتم بەسەرچاو هەرکاتێک بتانەوێت دەم لەگەتان و شایەتی دەدەم، بەهام دیارە ئەوە زیندانبوون لە بەندیخانەو ماویەکی زەریش هەردوکتان ماونەتەوو مەسەلەوهەکاری دەستگیرکردنتان کتەب و بڵاوکراوەکان بووەو ئیتر شایەدی بچییە؟

ئەوان گوتیان وتویانە تا ئێستا دەسە وبابەتی لەم جۆرەمان لەسەر گرتنی ئەوەو مانان بەکتێبەوە بە نەهاتووەو ئەوە یەکەم کەسن کەداواتان پێشکەش کردووە لە سەر ئەم بابەتەو داوای پێناسی زیندانیانی سیاسیی دەکەن، منیش ئامادەیی خەمم دەربڕی و لەگەڵیان چەم بەکخراوەکە، ئەوکاتە بنکەیان لەکەتایی شەقامی سابوونکەران و نزیک ناوەندی ڕۆژهەڵات و دوکانی ناوبەهاربوو، کەمن چووم ئەو برادەرەی لەوە بوو وتی: دەتوانی سوێند بخۆی کە ئەم دوو کەسە واتە: محەمەد مەحمودو خالیدکاکە لەسەر کتێب و چاپەمەنی قەدەغە دەستگیرکراون و زیندانی بوون، منیش بەدڵنیاییەوە وەڵام دایەوەو ووبەووو ووتی: تائێستا بابەتی لەم جۆرەو زیندانی کردنی کەسایەتیمان لەسەرکتێب و چاپەمەنی قاچاغ و قەدەغە بە نەهاتووەو ئەم یەکەمجارە لەم جۆرە بابەتە دەبیستین و تەماری دەکەین، بەیەپاش وتەکانم کەوەرگیران، وفەرم و دەسیەکە دەوەمەندکرا ناویان تەمارکرا، پاش ماوەیەک مامستا محەمەدم بینیەوە وتی: ئەوکاتەی تەمان بردوو ماندومان کردی وشایەدییت دا بەمان، تا ئێستا پێناسیان نەداوە پەمان و وتویانە چاوەڕێ بکەن ئەم بابەتەو گیرانی ئەوە زۆر نامەو غەریبە، بەڵام وەک ستەم ستەم وپێشێلکاری لەمافی ئەم دووکەسەدا کراو تائێستا وەک زیندانی سیاسیی وەڕشنبیری پەسەند نەکراون، ئەوەش بەپێشێلکردنی مافی ئەم دووکەسە دەدرێتە قەڵەم بەداخەوە، بەڵام ئەم دەستگیرکردن و زیندانییەی مامستا محەمەدو خالید کە لە سەر کتێب و چاپەمەنی زیندان ودەستگیرکراون جێگەی شانازی وسەربەرزی ئەم دوو کەسایەتییە لەمێژووی خەیاندا.

زیندان و کتێب

زۆرێک لە خەڵکی نیشتمانپەروەر بەهەی بەاوکردنەوەی کتێب و بواری ڕەشنبیرییەوە، لەزیندانەکانی بەعس و ڕژەمەکانی تری پێ لە ستەمی داگیرکەرانەوە کەوتونەتە ژوورەکانی زیندانەوەو ماوەیەکی زۆر ژیانیان تەدا گوزەراندووە، من تەنیا دوو کەس لەو کەسانە دەخەمە پێش چاوانی ئەوەی بەڵێز کە لە سەر بەاوکردنەوەی کتێب و چاپەمەنی دەستگیرکراون و ماوەی ساڵێک زیاتر لەزیندانی بەعس لە شاری سلەمانی ماونەتەوە، ئەویش مامستا محەمەد مەحمود مستەفا حاجی مامەندی و خالید محەمەدکاکە بوون،کە لە یاداشتکانیاندا چەنێتی دەستگیرکردن وهەکارو مانەویان لەزیندان و بەندیخانەکانی حکومەتی بەعس لەبیرەوەرییەکانیاندا دەخەنە ڕوو، ئەوەش بە بواری ناکبیرو ڕەشنبیری زۆر گرنگەو مێژوویەکی پەویستە کە لە بارەیانەوە بدوێین، ئازارو نەهامەتی و ناڕەحەتی ئەم جۆرە کەسانە بخەینە ڕوو،هەروەها خەڵکانی ڕەشنبیرو خوێندەوار لەیبەئاگابن،هەرچەند پێش ئەمانیش

چەندین کەس بەهای بەناوکردنەوەی کتێب وچاپەمەنییەوە کەوتونەتە بەندیخانەو زیندانەوەو ماوەیەک ژیان وتەمەنیان تێدا گوزراندووە، وەک مامۆستا ئەنوەر برزوو،مەلا حوسێن محەمەد، کەمال حەمەسەعیدەروەی، یوسف مەلا حوسێن، مەحموود خاکی، عومەر عەبدولڕەحمانی کتێبخانەی سلەمانی،شێخ ئەنوەر، یوسف محەمەد،... وە گەلێک کەسی تر کە بەهای چاپەمەنی وبەناوکردنەوەی کتێبی قەدەغەکراوەوە لەلایەن ئاسایشی ژێمی سەرکووتکاری بەعسەوە لەزیندان و بەندیخانەکانی حکومەت تووندکراون و جۆرەها ئازارو ئەشکەنجە دراون کە نمونەی ئەو ئازارو زیندانیکردنانە لە بەندیخانەکان لەم دوویاداشت و بیرەوەریانەدا دەبینرێت.

یاداشتی زیندان
بەهای کتێبە قەدەغەکانەوە
(1)
محەمەد مەحموود مستەفا
(٢٤ـ٦ـ١٩٨٤ تا ٣٠ـ٦ـ١٩٨٥)

چنیەتی دەستگیرکردنم لەلایەن ئەمنی سلەمانی
لە بەهاری(1984) لە ڕۆژەکی هەشبادا، ئەوارەیەك کە سەرقالی دانانی کتێب و گۆڤارو بەناوکراوەکانم بووم لە نزیك بەردەکی سەرا نزیك پێستەی سلەمانی لە شۆقامی مەولەوی، کەسێکی جامانە بە سەری کورتە باڵا کە لە پیاوەکی هەژار دەچوو شەواڵەکەی زەر کورت بوو، وتی: کاکە گیان ئەم پەرتووك و کتێبانە هی کێن؟ هی تێن؟ ئەمە ئەو کاتە زەر دەترسین لەو جۆرە پرسیارانەو هەموو کوردێك دەیزانی کە پیاوانی ژێم چەند ترسناك و سامناك بوون، بەڵام هەڕەم کردو بەدڕەکی پاکەوە یان لەنزانیەوە، بێ سەو دوو وتم، بەڵێ: یەکسەر دەمانچەیەك لە دواوە خرایە سەر سەرم، کە سەیرم کرد پیاوەکی هەشتاەی درێژ بوو. بردیانم بێ لای بەریدەکەو خستییانمە بەڕازلییەکی شینەوە، کە سەیرم کرد برادەرەکی تریان گرتبوو (خالید حەمە کاکەڕ). بردیانین بێ ئەمنی بەلدە لە لای زانکۆی

سلێمانی کۆکەمپی کۆن، لەوێ هەندێ پرسیاریان لێکردین و سوێندیان خوارد ئەگەر ڕاست بڵێین هەر هەمان شەو دەچینەوە ناو خێزانی خۆمان، بەڵام وەڵامەکانی ئێمە بە دڵی ئەوان نەبوو. لە پاش ترسانێکی زۆر و لێدانی چەند زللەیەك هەر ئەو شەوە ڕەوانەی ئەمنی سلێمانییان کردین. لە ئەمنی سلێمانی هەر دووکمان پێکەوە بووین، پێیان وتین ئێوە گەنجن سەرەتای ژیانتانە ڕاستیمان پێ بڵێن، وەڵاهی دەچنەوە ناو کەسوکارتان. ئەم کتێبانە قەدەغەن دژی شۆڕشن(الثورە)، لە کتێبخانەکانی کۆیەو وەرگرتووە.. لە کۆیەوە هێناوتانن.. چەنتان دەستکەوتووە.. لە وەڵامدا وتمان وەڵاهی لە دەستی خەڵك لە بازاڕ کۆیومانەو نایان ناسین. من وتم: ئایا تۆ شتێك لە بازاڕ بکڕیت بە کەسە فرۆشیارەکە دەڵێیت ناوت چییە؟ زۆر تووڕە بوون و یەکسەر چاویان بەستینەوەو زۆریان لێداین و بە چاو بەستراوەوە کردیانینە دەرەوەو خالیدی حەمە کۆیان بانگکردە ژوورەوە، بە مەزندە زیاد لە نیو سەعاتی پێچوو، لەو ماوەیەدا کە دەنگی پێستاڵ و قاچیان دەهات شۆڕی دڕوونییان لەگەڵ دەکردین و دەیان وت لە دوای لێدان و کارەباو ئەشکەنجەی زۆر ڕەمیان دەکەینەوە.. پاشان منیشیان بردەوە ژوورەوەو یەکسەر وتی: هاوڕێکەت کە ناوی خالیدە هەموو ڕاستییەکی پێوتوین و چیتر ماڵەوە، تۆش هەر وەکو ئەو ڕاستی بڵێیت، چونکە گەنجیت و، بێ ژیانی خۆت دەخەیتە دڵەڕاوکێ و مەترسیەوە. وتم: هەر چیم پێووتوون هەر ئەوەیە ڕاستیەکەی، من لە پێناوقوت و ژیاندا ئەوەم کردووە، نەمزانیوە کتێبکان قەدەغەن. وتی وەنێ هەڵگرەاوەو خۆفرۆش جەلال تاڵەبانی.. کە ئەو دژی حکومەتە؟ وتم من سەیری ئەو کتێبەم نەکردووە.. وتی: تەنها یەك کتێب نییە، زیاتر لە بیست کتێبی وەهای تێدایە، بەڵام ئێوە هەر لە منداڵی سەر بێشکەوە هەر فێری خیانەت و درۆ کردنن، بە شەق نەبێت یەك وشەی ڕاست لە دەمتان ناکەوێتە خوارەوە.. کەوتە لێدانم بە کێبڵ، بە جۆرێك هیچ مرۆڤێك ناتوانێت گیانلەبەریش ئاوها ئازار بدات.. بە دەم لێدانەوە بەردەوام جوێنی دەداو وشەی دووبارە نەدەکردەوە، هەتا لە هۆش خۆم چووم. کاتێك بە ئاگا هاتمەوە لە ژوورێکدا بووم تەنها یەك بەتانی تێدا بوو. هەموو دیوارەکان نووسرابوون،دیمەنێکی ترسناك، لەسەر دیوارەکان نووسرابوون ئاخ خوایە چیم کردبوو ئەمەت بەسەر هێنام، بە خوێن نووسرابوو کوردستان، کە ڕاستی یادگارییەکە هەرگیز لە یاد ناچێت، بەڵام ئەوەی لەو کاتەدا دڵم پێی خۆش بوو سەیرم کرد، خالید لە ژوورەکەدا بوو، دڵخۆش لە من باشتر نێ بوو، وتم ئێخەی خالید ئەوە لێرەیت.. وتی: بێ پێت خۆشە وتم: ئەمنەکان وتویانە تێ ئازاد بووی، ڕاستییەکانت درکاندووە، ئێخەی کە درێ بوو. زۆری پێنەچوو دوو

هاتنه ژووره‌وه، یه‌که‌میان وتی: تعال جلال، وتم من جه‌لال نیم محه‌مه‌دم.. دیار بوو جگه (کۆماری کورد) (شراره) یەك له ناو کتێبه‌کاندا بوون، ئه‌ویشیان بینیبوو.لێ پێ یەك زلله‌ی باشی لێدام و هه‌روه‌ها زلله‌یه‌کیشی له خالیدیشدا، وتی: نه‌تان ده‌زانی که خیانه‌ت به‌ری کورته، به‌سزای خۆتان ده‌گه‌ن. ده‌بێت بتان که‌ین به پەند بۆ هاوکارانتان. ئه‌وان دەستیان له به‌ره‌کانی جه‌نگدا به‌رگری ده‌که‌ن. ئێوه‌ش لێپشتێوێ خه‌نجه‌ری ژه‌هراویمان لێده‌ده‌ن! ئه‌و چووه دواوه‌و ئه‌منه‌که‌ی تر هات وتی: ئه‌وێ قوتوویه‌که به‌کاری بهێنن بۆ پێویستی، وه اللە یەك قه‌تره پیسی بکه‌وێت ده‌بێت به زمان خاوێنی بکەنەوە، یه‌کی دوو کێبڵی باشی گه‌یاندینێ و هێشتن. ئه‌و شه‌وه له به‌ر ئازاری لێدان که‌سمان خه‌ومان لێنه‌که‌وت. هه‌ردووکمان به ته‌مای ژیان نه‌مابووین. به‌ده‌م گریانه‌وه وتمان ئێمه خۆمان هێشتین توخوا با لێدان کۆتایمان پێ نه‌دات. پەیمانمان بۆ یەکدا. من درێژیه‌که‌یانم بیری خالید هێنایه‌وەو وتم :خالید من توانیم ئه‌و درێژیه‌م به سه‌ردا تێپه‌ڕێ، که وتیان تۆ به‌ربوویت یەك وشه‌یان پێ نه‌درکاندم. به‌یانی پیاوانی ژێم هاتن بردیانین، به‌ڵام نەماندزانی کات چه‌نده، چونکه هه‌تا قه‌ڵه‌م و پاره‌و هه‌رچییه‌کمان پێبوولێیان وەرگرتبووین. گه‌یشتمه به‌ر قادرمه‌یەك قاچم به‌ر قاچی که‌وت، وتی: گه‌واد (حاقید)ن ئه‌وه به ئاره‌زوو شه‌قم تێهه‌ده‌یت؟ وتم وەللە نەم زانی، شەق و شه‌قاز للەیەکی زەربەهێزی لێدام و وەك جاران بردمییان بۆ ژووری ئه‌شکه‌نجه‌دان و هه‌ر وەك جاران وتی: به‌شه‌ره‌فم به‌ویژدانم ئه‌مه دوا ساته‌کانی ژیانته ڕاستی بڵێ و بچێره‌وه ناو که سوکارت، ئه‌گه‌ر ڕاستی نەڵێیت: که سوکارت هه‌مووی ده‌گرین.. وتم وەللە ئه‌وه هه‌موو ئه‌و ڕاستیانه‌یه که ئه‌یزانم و هیچی تر، من درۆ ناکه‌م. وتی: درۆ.. درۆ.. بۆ ڕاست ده‌زانن!! توخوا ئێوه شایسته‌ی ژیانن که‌وته لێدانم و وتی: ئه‌م جاره‌ش قه‌یناکات ناتپێنم وەکو سەگ، به‌ڵام باش بیری لێبکەره‌وه. دوای ئەوه بە چاو به‌ستراوی بردیانمه‌وه ژووروێ.(خالیدی حه‌مه کاکێ) که له من به ته‌مه‌نترو چاوکراوه‌تر بوو وتی: با هەوڵێکی ڕاکردن بده‌ین، وتم چۆن؟ وتی با له‌م په‌نجه‌ره‌یه‌یی سه‌ره‌وه ڕابکه‌ین، وتم ئه‌ی چۆن ساحیبه‌که ده‌ربهێنین؟ وتی: من ئه‌چمه سه‌ر پشتی تۆ و ئه‌گه‌ر زانیم ڕێگه هه‌یه بۆ هه‌ڵاتن ساحیبه‌که ورده ورده ده‌رده‌هێنین. وتم (خالید) پەمان بزانن زەر خه‌ته‌ره.. وتی: چ هیوایه‌کی ژیان هه‌یه بۆ ئێمه جگه له‌مه؟ (خالید) چووه سه‌ر پشتی من ده‌ستی گه‌یشته ساحیبه‌که‌و خۆی به‌رز کرده‌وەو سه‌یری کرد وتی: به‌داخه‌وه هەزکی زەری لێیه‌و ناتوانین هه‌ڵبێین. ئیتر هیچ هیوایه‌کی هه‌ڵهاتن لێلامان نه‌ماوبێئومێد بووین لێ بیرکۆکۆمان. جار جاره ده‌هاتن به‌ر زللەیان ده‌داین. چه‌ندین جار لێدان و

ئەشکەنجەدان دووبارە دێ بووەوە. هەموو جارێك چەندین درێژیان دەکرد کە ئەمە ئاخر ڕۆژی ژیانمان دەبێت. بەڵام هەر وەك جارەکانی پێشتر بەدرێژی دەرئەچوو. چەندین جار دەیان وت: کارەباتان لێدەدەین. هەڵتان دەواسین، بەڵام هیچی هێندەی ئەوە کاریگەر نەبوو کە دەیانوت کەسوکارتان دەهێنینە ئێرە. خۆزگە ئەو دیمەنانە وەك خۆی بتوانرایە بە پێنووس نیشانبدرێت.. هەزمان دەکرد یەکجار ڕۆحمان دەربچێ و نەجاتمان بێت. لەگەڵ (خالید) باسی ژیانمان دەکرد دەمانوت: خۆزگە خودا ئەم تەمەنەی کۆتایی پێبهێنایە، چەندین جار لە خودا دەپاڕاینەوە بۆ ئەم مەبەستە.. دەمان وت: گریمان ئێستا بەربووین و ئازادین، ئایا ئەم بۆندیخانەیە لەو ئازادییە خۆشتر نییە.. لە بۆندیخانەیەکی بچووکەوە دەچینە بۆندیخانەیەکی گەورەتر. لەم قسەو باسانەدا بووین ئەوەندەمان زانی گەنجێکی قژ زەردی جوانیان هێنا. هەموو گیانی هەر خوێن بوو. هەر لە دەرگاکەوە یەك پاڵیان پێوە نا بە دەمدا کەوت. بە ئێمەیان وت: یا اللە گەوادینە بێنە دەرەوە. بردیانینە ژوورێکەوە کە سەیرمان کرد زیندانییەکی زۆری لێیە.لاوێك بە ناوی (مام هەژار)ەوە پێشوازی لێکردین و یەکسەر بۆ ئەوەی بوار بدات بەدەنگێکی بەرز وتی: ئاگاتان لە خۆتان بێت نەڕۆن: زیندانین، پیاو خراپمان تێدایە، چیتان وتووە هەر ئەوە بڕۆن: ئێمە دەبێت شانازی بەم گەلەوە بکەین کە هەموو لێدان و ئەشکەنجەدانی دوژمنان نەیتوانیوە یەك زەرە لە هێزی نیشتمانپەروەری و هەڵوێستی جوامێرانەی پیاوێکی وەك (مام هەژار) لەق بکات، بەکو بەهێز دەبێت و هەوڵی ڕزگارکردنی گیانی کوردێك دەدات کە هەرگیز نەیدیوە لە زیندانداندا نەبێت. دەبێت چ ڕۆحێك بێت. دەبێت چ هەستێك بێت کە خۆی لە ئێمە دڵخۆی باشتر نییە، بەڵام گیانی ئێمە لا گرنگترە لە ژیانی خۆی! هەزار درووود… هەزار سڵاو.. هەزار جار ئافەرین.. هەزار هەزار جار دەستخۆش کە نەتهێشت بکەوینە تەڵەی دوژمنەوەو گیانت ڕزگار کردین. خۆزگە ئەمانە نموونەیان گەشاوەتر بوایەو هەرگیز لە یاد نەچونایە. ئاخۆ ئەو پیاوەو چەندین قارەمانی تر بووبن کەنمووونی و ئامۆژگاری هەزارانی وەکو منیان کردو و گیانی خۆی بەخت کردبێ لە پێناوی خەڵکی تردا، بەڵام بوار نەڕەخسابێت بنوسرێت، بەداخەوە..! ئیتر هەر کەس پرسیاری لێدەکردم لە ناو زیندانەکاندا وام دەزانی لە بەر دەم جەللادەکاندام زۆر بە زەلیلی قسەم دەکرد. ڕۆژانە شتەکان دووبارە دەبوونەوە. لە ناو سێ ژووری زیندانداندا، هەر سێ ژوورەکە پەیوەندییان بە یەکترەوە هەبوو. زیاد لە حەفتا زیندانی تێدا بوو، ئەوەندە قەرەباڵغ بوو لەکاتی نوستندا جێگای ئەمدیواو ئەو دیوو نەبوو.(مام هەژار) بە یەك گوێزان ڕێشی زیندانییانی دەتاشی و دوایی گوێزانەکەیان

لێدەسەندەوە. زیندانییەکان زۆر لە خواردن و پێویستییەکانی ژیاندا دۆخیان خراپ بوو، کە هەرگیز ئەو بارو دۆخانێ بە بیری مرۆڤدا نایەت هەتا گەیشتبووە دۆخێک بە چەند زیندانییەك، یەك جگەرەیان دەکێشا. هەر یەکەو یەك مژ، کە ئەگەر یەکێك مژەکەی درێژ بوایە ئاگادار دەکرایەوە، لە لایەن هاوڕێکانییەوە.
(خالید) دەنگی خۆش بوو، گۆرانی مەزهەری خالقی دەوت، زیندانییەکان لە باتی دڵیان خۆش بێت دەگریان.. نموونەی ژیانی سەخت ئەوە بوو، خواردنی ئێوارە بەجۆرێك خراپ بوو کەس نەیدەخواردو وەك خۆی دەیانبردەوە.
ناوی زۆر بێی زیندانیانم لە یاد نەماوە، بەڵام ئەوەی لە یادما مابێ ئەمانەن: (خالیدی حەمە کاکێ، مام هەژار، سۆران، جەباری شێخ عەلی پاشەزان، هاوڕێی حاجی ئەحمەدی پاشەزان، کەمالێکی تر لە شانەدەر گیرابوو، خەسرەو، حسەین، مەلایەك لەسەر سنوور گیرابوو، حەمەی مام عەلی، مامۆستا عەبدوڵڵەحمان، هەڤاڵ، عەبدوڵڵا، سیروان، سەیفەدین،....).
کە لە زیندانداا بووین شتی زۆر ناخۆش ڕوویدەدا. گەر بە هەڵەدا نەچووبم (15/10/1984) بوو ژنێك گیرابوو زۆر ئەشکەنجە دەدرا. نزیك ئەو ژوورانەی ئێمە بوو، زۆر هاواری دەکرد بەجۆرێك هیچ مرۆڤێك نەبوولە دەنگەکەی نەگری. سێ شەو بەردەوام بوو، ئیتر نازانم بەربوو یان شەهید کرا. هەرگیز ئەو دەنگ و گریانەم لە یاد ناچێت. ئەو دۆخێ بەردەوام بەرەو خراپتر دەچوو. ئێمە سەرسەخت بووین یان مرۆڤ سەرسەختە! هەر یەك دەقیقەی بە سەعاتێك و یەك ڕۆژی بە دوو مانگ دەبوو لە درێژیدا. ئەو کوردپەروەرانەی کە دەمینەو شەترنجیان لە ناوی سەموون دروست دەکرد و بەرەنگاری دوژمن دەبوونەوەو لەژێر دەشەك و بەتانییەکاندا دەیانشاردەوەو شەوگاری دەهاوکێ و ترس و تۆقاندنییان پێ کورت دەکردەوە..
هەزاران سڵاو لە گیانی پاکی ئەو کەسانەی کە ڕۆحی پاکییان بەخشی و دنیای ئازادیان پێبەخشین.

---

(2)

یاداشتیی خالیدحەمە کاکێ

خۆزگەو ئاواتەکانم تاسان-دەروونم بوو بوو بە لانەی دیمەنە ترسناکەکان ئەو دیمەنانەی کە لاوانی ئەم خاکە تیادا ئۆشکێنجێ دەدران و لە ناو تابووتی مەرگدا، نەبوون بە دیاری بۆکەسوکاریان.
بەڵێ: هەموو ئەگەرێك لە ئارادا بوون بۆ من لە پێش چاوم دیمەنی لێدانی کۆبۆ، کارەبا، پانکە، بوونی هەبوو.
تاریکی ئۆشکێنجەدان، بەڵام خۆاگری بە سەر هەموو ئەمانەدا هەزی پێدەبەخشیم و زیاتر بەخەمم دەگوت: من لەو هەموو خەڵکە زیاتر نیم و پێویستە ورەم بەرز بێت. نابێ بهێڵم دڵیان خۆشبێت،ئۆوکاتێ دەستگیرکرام دەیوت بۆچی وەستاوی- خۆراکە کتێبەکان بخەرە ناو سندوقی ئۆتۆمبێلەکەوە، کتێبەکانم خۆراوبێ پێلێ پێل وترسۆ دەخستە سندوقی دواوەی ئۆتۆمبێلەکەو بە پاڵ خێشمان خستە کوشنی دوای شۆفێرکۆو، کەمێك دوای من کۆکێی گەنجی تریان هێناو هەمان دەستوور بەپاڵ خزاندیانە تەنیشتم- دوو چەکدار ئەملاو ئەولایان لێ گرتین و ئۆتۆمبێلەکە بەرەو شۆقامی بانک بێ سەرەوەێیشت،-خەڵکەکە هەموو لێ سەرشۆقامکۆو سەیریان دەکردینو منیش لە دڵی خۆمدا هەموو ئەگەرەکانم بێ مان و نەمان لێك دەدایەوەو ێاوێزم بە خۆم دەکرد لە چۆنییەتی خۆدەرباز کردن و لێکێینۆو قسەکردن. هەموو هیوایەکی خۆدەربازکردن بۆابوون. تەنها کلیلی ێزگاری زمان و خۆاگری بوون. لە دڵی خۆمدا زێر شتم دەگوت و دوایی بێ سوود لە قەڵەمم دەدا. تێ بگەی ئەو برازایەم کە پێشمەرگەیەو لە تیپی ( ) (ی.ن.ك) ە زانیاری یان لەبارەیەوە نێبێ. ئا ئەم زمانلێدانێ، تێ بگەی کە سوکارو دایك و خوشکمان بهێنن و ئیهانەمان کەن؟ تێ بگەی… تێ بگەی… گەیشتینە ئەمنی بەلدە- کتێبەکانیان داگرت و بردیانە ژوورەوە- کتێبەکانیان هەڵشت- کەسێك کە کورد بوو ناونیشانی کتێبەکانی دەخوێندنەوە-نزیکی نیو سەعاتمان لەوێ پێچوو. چاوی من و ئەو کۆەش کە دوایی ناوم زانی (محەمەد مستەفا سەعید) بوو بەسترایەوە- من بە پشتێنەکەی خۆم- توندبەستیانمۆو و کتێبەکانیان کۆکردەوەو دیسانەوە بەپاڵ خۆمان و کتێبەکانییان خستەوە ناو ئۆتۆمبێلەکەو بەرەو خوارەوە کە بەپێی ئاستەی ئۆتۆمبێلەکە

دیار بوو بەرەو ئەمن دەچووین، هەر لەگە وەستانی ئۆتۆمبێلەکە دایان گرتین و بە پا و بە شەق یەکێکیان لە دواوە جار جار شەقێکی تێ هەدەدام و چاوم بەستراببوو، قاچم هەدەکەوت لە قادرمە، بە عەرەبی جنێویان دەداو سەریان دەخستم تا لە ژوورێك کە دیار بوو شوێنی لێکۆڵینەوە بوو کردمیانە ژووروە. دیسانەوە یەك بە یەك کتێبەکانیان دەخوێندەوەو کوڵك وەرگێڕانی کتێبەکانی دێکردە زمانی عەرەبی،-جار جار جنێویان دەداو دەیان وت گەوادانە ئەم کتێبانە چین؟ مەحەمەد کە لە من منداڵتر بوو وتی: وەڵاهی ئەمە لە خەکمان کەیوە، ئەوانیش دەیان گوت ئێستا هەموو شتێکتان پێ دەڵین:لێکۆڵەرەکە- بە تەنها منی داناو جیای کردینەوە لەگە (محەمەد). ئەمجا لێی پرسیم- تۆ ناوت چییە- وتم: (خالید)- وتی: بابە تۆ کوڵکی گەنجی و پێویستت بە ژیان هەیە، دەزانین کە ڤت لە ئەمە نییەو ئەمەش کردووتە هەڵەیە،- بۆیە ئەگەر ڕاست و بەبێ پێچ و پەنا هەموو شتێك بڵێیت: ئەوا ئەمەش بەرەڵات دەکەین، بەشەرەفم هیچت لێناکەین بەس پێمان بڵێ لەکوێهێناوتانەولێ کێتان کەیوە؟ ئەوانەی بیان هێناون کێن؟ ناویان چییە؟ وتم من نازانم لە کەسی دیاریکراومان نەکەیوەو نایان ناسین. زۆر لە گەما خەریك بوون بە نەرمی،-زانییان هیچییان دەست نەکەوت و بێ هیوا بوون، ئەمجا بە کێبڵك کە دیار بوو ناوی هەمووی وایێر بوو دەستی کرد بە لێدانم- بە هەموو هێزی خێی هەر لە ملمەوە بێ خوارەوە ماوەیەك بەردەوام بێ بەزەیی و دوور لە هەموو ویژدانی مرۆقایەتی شوێن بەشوێنی لەشم جار لەگە جار و جەستەم لەژێر لێداندا دەیناڵاند ئازارم زۆر بوو، زیاد لە چارەکێك بەم جۆرەو بێ وەستان لە ژێر لێداندا بووم.. تا خێی ماندوو بوو ئەینجا وەستاو وتی: ها دەڵێیت چی؟ دەتەوێت بەردەوام لێت دەم یان ڕاستیمان پێ دەڵێیت:؟ هیچم نەوت، بەڵام لە دڵی خۆمدا دەمگوت خوا بکات هەر کێبڕ بێت. بەڵام ئەو دیسانەوە دەستی کردەوە بە لێدانم و زیاترو توندتر، بەردەوام پشتم زۆر لێدانی بەردەکەوت بەجۆرێك کراسەکەی بەرم شڵ بوو، هەستم کرد پشتم گەرم بوو، دیار بوو کە خوێنی لێ هاتبوو، پاش ماوەیەك ئیتر هەستم لە دەستداو ئاگام لە خۆم نەما، بەڵام کە هۆشم هاتەوە لە ژوورێکدا بە تەنها کەتبووم، چاوم کراوە بوو، ژوورێکی بچووکی دووبێ سێ مەتربوو.

سەرەتا چاوم بە خوێندنەوەی نووسراوی دیوارەکان هەهێناو ویستم هەسم، بەڵام بە زەحمەت لە تاو ئازار دەجوڵامەوە. نووسراوی سەر دیوارەکان بریتی بوون لە هاوارو سکاڵاو دروشمی کوردو کوردستان و شۆڕش، (ئاخ کوردستان، ئیتر نات بینمەوە، سەرشۆڕی بێ دوژمن… هتد). لە بەر ئازاری پشتم خۆم خستە سەر لا، هەموو لەشم کوترا بوو،

کەوتمە بیری (محەمەد)، ئێستا دەبێت لە کوێ بێ؟ بۆ ئەو دیار نەما؟. برسی و تینووم بوو، تاریکی کردبوو، تەنیا ڕووناکی ئەو ژوورە گڕپێك بوو لە سەرووی سەرمەوە، بەرانبەرم لە ناوەڕاستی دیوارەکە فایبەرێکی چوار گۆشەی پڕوە نووسابوو، بە ئاستەم گوێم لە دەنگە دەنگ بوو، هەر لە درزی ئەو فایبەرەوە دەهات، لەوە دەچوو کە ژووری تر بێت و پەنجەرەی بچووك بێ، سەرم بەرز کردەوە بۆ سوچی سەرەوەی ژوورەکە لە ناوەڕاستی بەشی سەرەوەی ژوورەکە لە پشتمەوە ساحیبەیەك هەبوو کە زۆر بیرم لێ دەکردەوە بۆ دەربازبوون، ناو بەناو گوێم لە دەنگە دەنگ بوو زۆر بە نزمی- خەریك بوو تەنگاوی و بێزاری دەکردم- کوتوپڕ دەنگی ناخۆشی کردنەوەی دەرگاکە هات (محەمەد) یان هێناو پاڵکیان پێوە نا بۆ لای من و دەرگاکەیان داخست، زۆر شپرزە بوو، جلەکانی هەڵوەشاو دڵاو بوو، توانای قسەکردنی نەبوو، بەڵام هێشی هەبوو-زۆر دڵخۆش بوو کە منی بینی و وتی: ئاخەی ئەوە تۆی؟ دیاربوو ویستبوویان چەواشەی کەن و قسەی پێ بدرکێنن، بۆیە خۆشحاڵ بوو کە منی بینی و دوایی پێی وتم کە ئەوان پێیان وتووە کە (خالید) یان بەرداوەو ئیتر کەوتینە قسەو باسی لێپرسینەوەو لێدان-داوای لێکردم کە پاش پشوودان پرسیاری لێبکەم لە بەر ئەوەی ئازاری زۆرەو توانای نییە، بۆیە بۆیارماندا کە چیمان وتووە هەر ئەوندەبێ،قسەکانمان هەڵگرت بۆ دوای پشوودانمان. شەو درەنگ دوای بەڕێکردنی شەوگار ئێش و ئازار، دوای ئەوەی کە ئاهەڵك بە گیانماندا هاتەوە- دڵخۆش بووین بەوەی کە لە ئیفادە دا قسەو هەڵوێستمان یەکێك بووە، وەك پێشتر پێکهاتبووین لێ سڕی، بۆیە بۆیارماندا لە داهاتووشدا هەر بۆ هەمان شێوە یەك هەڵوێست بین، چونکە دەمانوت- بە جارو دوو جار-دەست بەرداری لێدانمان نابن و پێویستە خۆمانی بۆ ئامادە کەین. ئەو شەوە بەدەم ئازاری جەستەمانەوە نوستین، کە لە سەر پشت نەمان دەتوانی پاڵ بکەوین، تەنها لە سەر دەم یان لە سەر لا-کە کەمتر هەستمان بە ئازار دەکرد. بەیانی پێش هاتنی ئەمنەکان ئێمە بێدار بووین، کوتوپڕ دەرگا کرایەوە دیسانەوە هەمان دەستوور و هەمان لێدان، هەمان ئیفادە دووبارە دەبوەوە، هەڕەشەی ئەوەی لێدەکردم ئەگەر هەرچی شتێك هەیەو دەیزانم نەیڵێم، ئەوا کەسوکاری خۆزانەکەم دەهێنن ناوزیندان، داوای ئەوەی دەکرد کەکێ لە نزیکەکانم پێشمەرگەیە، ناوی بڵێم- جار جار دەی وت: دەزانین کێتان پێشمەرگەیە، باشتر وایە خۆتان قسە بکەن. لێدان هەر کێبێ و شەق و زللەبوو، ئیتر ڕاهاتین لەگەڵ جەزرەبەو لێدان وئێشکەنجەدان، بەڵام لەگەڵ دەست هەڵگرتنی لە لێدان-کاغەزێکی هێناو وتی: ئەم نوسراوە دەبینی کە نووسیوتە؟ سبەینێ خۆشەویستەکەت دەهێنین بۆ ئێرە.. دەڵێی چی؟ دڵتەنگ بووم،

بەڵام هیچم نەوت، دیسانەوە بردمیانەوە ژوورەکەی پشوو، تۆ بڵێی ڕاست بکەن؟! ئەم هەموو هەڕەشەیەو هێنانی کەسوکارو خەڵکی تر...- نا دەیانەوێ زانیاریان دەست کەوێ و هیچی ترو هەتا بۆ جاری سێیەمیش دیسانەوە لێدان و کێبڕکێ و هەڕەشە لە من و (محەمەد) سێ بارە دەبوەوەو هیچیان لێمان هەڵنەکەان، ئیتر ئومێدمان زیاتر بە ژیان و بەربوون هەبوو تا ئەو کاتانەی کە لە سەرەتادا ناویی زیندانییەکانم نەدەزانی، جگە لە مام هەژار. بەڵام دوایی لەگەڵ هەندێ لە ئەوانی تر ئاشنا بووم، وەك مامۆستا عەبدوللەحمان کە بەڵێوەبەری قوتابخانە بوو-هەڤاڵ، سۆسیالیست بوو،سۆران- کەمال پ. د. ك. بوو، بەڵام لام وایە دوای ماوەیەك (لە سێدارە درا). هەروەها جەباری شێخ عەلی پ. د. ك. بوو، خەسرەو- حسێن کەلاری. پێشمەرگەی (ی.ن.ك) بوو، حەمەی مام عەلی و هاوڕێی حاجی ئەحمەد کە وا بزانم جیش شعبی لە کاتی خۆپیشاندانەکەی بەردەم پێکەری کاوەی ئاسنگەر لە شەقامی تووی مەلیک،نزیک مێگەی عوسمان محەمەد فایەقی تاوانبارجێیشی شعبیکانی مێگەکێ هەڵدابوونە خوارەوە لای فلکەی کاوەی ئاسنگەر لەکاتی پەردەلادانی پێکەری کاوەی ئاسنگەر. وە چەند کەسێکی تر کە ئێستا ناویانم لە یاد نەماوە، زۆربەی کاتەکانمان باسی هەوڵی دەرەوەو خڕاگری و چالاکی تازە کە جار جار لە تازە گیراوەکانەوە پێمان دەگەیشت، وە یان چیرۆك و جار جاریش گۆرانی کە زیاتر بە لای کوردایەتیدا بوون. وەك گۆرانییەکانی ئەگەمەوەی خالقی و لای لای نەمامی ژیان، کوردستانی خۆش نیشتمانیی جوان، سەرکەوتنمان لە هەندێن نابڕتەوە... هتد کە زیاتر بە دەنگی من بوو، شاهیدیش (مام هەژار، مامۆستا عەبدوللەحمان، مامۆستا محەمەد)... تا. ئەو گۆرانیانە زۆر ئەمنەکانی سەغڵەت وبێزار دەکرد، بۆیە جار جار دەهاتن و بە تووڕەییەوە دەیان پرسی- کە کێیە وا گۆرانی دەڵێ؟ زیاتر ئێمە بەردەوام دەبووین، چونکە دەمانزانی ئەوان پێیان ناخۆشە.

جارێکیان یەکێك لە ئەمنەکان و بەبیانووی ئەوەی کە خاوەنی کتێبەکان منم و هەر لە ناو ئەو ژووەدا بەر زللەی دام و ئیهانەی کردم. ڕۆژان و شەوان بەهیوای بەربوون یان مژدەی خۆش بووین، بەین بەین لێمان دەگوزرایەوە بۆ دەرەوە، بەڵام نەمان دەزانی بۆ بەربوون بوو یان حوکم یان کوشتن، مەبەستم لە کوشتن ڕەمی کردن بوو، کە جاری وا هەبوو گەر زۆر زیانیان لێ بکەوتایە ئەوا چەند کەسێکیان دەبردە دەرەوەو ڕەمیان دەکرد، ئیتر یان بە نهێنی یان بە بەرچاو وی خەڵکەوە بوو.

خواردنمان زۆر خراپ بوو- نیوەڕۆ بە دەگمەن گۆشتی تیا بوو، ئەوە تاقی ئێوارە هەر کەمێك شلەی بەستوو،سەموونێك،وهیچی تر، لە ناو

قاپی نایلۆنەوە کەوچیش هەر نایلۆن بوو. چەند هەفتەیەك بوو لەوە بووین کە پشمان زۆر هاتبوو، بەڕام (مام هەژار) بە دەستی خۆی و بە تەنها موسڵك پیشی کەمەکمانی تاشی- کە وابزانم لە (15) پانزەی کەس کەمتر نەبوو، کە خۆن بە دەم وچاوماندا دەهات. خۆشتنمان لە سەرماو سۆەدا ئاوی سارد بوو، خەوتنمان یەك بە تەنیشتی یەکتریەوە بوو، لە بەر زۆری ژمارەمان هەندێ لە برادەران بە تەمەن زۆر منداڵ بوون وەك هەڤاڵ و-خەسرەو...هتد. هەوڵماندا وەرەمان بەرزبیت، بەتایبەتی ئەومندانەی مامۆستا عەبدولڵەحمان زۆر زیاتر لە هەموومان نا ئاسوودەی تربوون.

ئەم بابەتە چیرۆکی ئەو کتێبە قاچاخانە، بوون کەڵە سنوورکانەوە، بەرخاخ دەهاتنە مەرزو شوێنکانی وەک شاناخسە و مەروە و میراواو سەفرەو شانەدەری و قاچاڵان وپاشان سڵەمانی ودەکەوتنە دەستی خوێنەرکانیان لە چاگەی کتێبفرۆشییەکان وکتێبخانەکان بەشێوەیەکی نهێنی، ئەم کتێبانەش زیاتر لەشاری مەهاباد لەلایەن چاپەمەنی سەیدیانەوە چاپدەکران، مامۆستا محەمەدو خالیدیان لەشقامی مەولەوی تەنیشت پۆستە لەسەر ئەم جۆرە کتێبانە کێبەرکێت بوون دەستگیرکردو، ماوەیەکی زۆرزیاتر لە(ساڵێک)ی خایاند لەزیندان وڵاژێر ئەشکەنجەدا مانەوەو پاشان بڕڵبوردن کەوتن و ئازادکران وبەخانەوادەو کەسورکانیان شاد بوونەوە. دەیان چیرۆك و بەسەرهاتی جۆراوجۆری زیندان و گرتووخانە تەنگ وشەدارو ناخۆشکان هەن، بەڵام پۆیستی بەدوداچوون و گۆڕان ماندوو بوون هەیە بۆ تۆمارکردن و گۆڕانەوە، کە دەتونرێت چەندین بەرهەمی هونەری وئەدەبی لێبەرهمبهێنرێت و وەک مژوو ئەرشیف بەسودو بکرێکبن.

٢٠٢٣|٥|٢٩

پێراوێز:

نووسینی بەزمانی ئینگلیزی نیگلتون،کردنەکوردی سەید محەمەدی سەمەدی. لەلایەن سەیدیانی مەهابادەوە لەچاپدراوەو بەاوکراوەتەوە. ئەم ڕۆژنامەیە ئەرگانی ناوەندی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، بوو.

چەمکناسی ئینفال و حاشاکردنی حەرام.. رانانی: بەکر ئەحمەد

رانانی کتێب
چەمکناسی ئینفال
پێشکێشکراوە بە ئابووری سیاسی ئیسلام
بەشێک لە نامەی دوکتۆرای مانسوور تەیفووری
چاپخانە: ماڵی سوهرەوەردی

رانانی: بەکر ئەحمەد

لای فرۆید، تارماییەکی ددانپیانەراو هەیە کە دەبە دوورەدەست بهەڕەتەوە. " یەهودییەت و ئیسلام هەردوو کردە دامەزرێنەرەکانی خۆیان دەچەپێنن/ بەڵام چۆن؟ وەک چیرۆکی ئیبراهیم و دوو کوڕەکەی کە لە دوو ژنی جیاوازن دەری دەخات. لە هەردوو ئاینەکەدا ، باوک ناتوانێت ببێت بە باوک ، ناتوانێ کاری باوکانەی خۆی بەجێ بهێنێت مەگەر ئەوەی ژنەکی دیکە بێتە نێوان. " (1)
دوورخستنەوەی ئەم تارماییە و چەپاندنی لای فرۆید لە یەهودییەتدا:" ئەوەیە کە ئیبراهیم میسرییە و جوو نییە. سیمای باوکانەی دامەزرێنەر، کە وەحی دەهێنێت و لەگەڵ خوادا پەیمان دەبەستێ، دەبە لە دەرەوە بێت." بەڵام لە ئیسلامدا، چەپاندنەکە پەیوەندی بە ژنەوە هەیە. ئەمە ئەو گریمانەییەی ک "سلاڤۆی ژیژک" سەبارەت بە چەپێنراوەکەی ناو ئیسلام تێزەکەی خۆی دادەڕێژێت. بە ئەو، "ئەم چەپێندراوەی ناو ئیسلام لە هاجەردایە، ئەو کەیلە میسرییەی کە یەکەم کوڕی بە ئیبراهیم هێنا." بەڵام ژیژک لە گەڕانیدا بەشوێن دەزینەوە و ئاشکراکردنی ئەم چەپێنراوای ناو ئیسلامدا، پشت بە چیرۆکی ژنەکی دیکەش دەبەستێت کە جیگایەکی گرنگی لە مێژووی ئیسلامدا هەیە کە ئەویش خدیجەی هاوسەری پێغەمبەرە.
ئەم گەران و دەستپێکی سەفەرە، بە هەشترکردنەوە و تانانێت رەخنەگرتن لە گریمانەکەی "سلاڤۆی ژیژک"، دەبێتە چوارچێوە و ناوەڕۆکی نامەی دوکتۆرای بەرێز(مانسوور تەیفوور)ی کە بە زمانی

فەرەنسی نووسراوەوە بە ناونیشانی: " چەکناسی ئابووری سیاسی لە ئیسلامدا، خەلافەت و ئاوارتەکەی" کە لێکۆڵینەوەیەکی فەلسەفی و لۆژیکی هاوچەرخکانی واتا پیشکەشکراوە. ئەوەی بە کوردی لێکدراوەتەوە، کورتکراوەی دوو بەشی نامەکەی بەرز مەنسوور تەیفووریە بە زمانی کوردی کە لایەن مامۆستا سوهرەوەردی بە لێکۆڵینەوە لە ئاین و ئەفسانە لە ساڵی 2022 چاپ و بلاوکراوەتەوە.
تەیفووری لە گۆڕانیدا بە شوین تاقیکردنەوەکانی ئەم حەکایەتەدا کە لە سەرچاوە باوەڕپێکراوەکانی ئایین خۆیەوە باسکراون، لەگەڵ ئەو جێگاو ڕێڕەوە گرنگەی کە خەدیجە لە ئیسلامدا دەبوایە شوێنی هەبوایە، لە گێڕانەوەکانی سەربووردنووسانداندەبینێ کە ژن شوێنکی دیکە داگیردەکات و لە کەتایشدا ئەو، واتا ژن، دەکریت بە غەنیمەت. بەیە ئیدی پرسیار لەسەر ئەوە نییە کە بۆچی جیگای ژن هێندە دەهێنرێتە خوار، بەڵکو چی وادەکات مرۆڤ ببێت بە موڵک و دارایی؟ بۆئەم مەبەستەش، هەستدەکرێت پرسیار و وەڵامکان سەبارەت بەم جێگاو وێگایەی ژن لەوە دەکەوێت لە کایەی دەروونشیکاریدا بمێنێتەوە، بەڵکو هووبەری ئابووری دەبێتە شانەی گێران بەشوێن ئەم پرسیارەدا.
ئا لەرەوەیە کە تەیفووری: چاوتیژانە و بە توانایەکی ئەکادیمی باڵاوە ، بە گۆڕانکی ووردی نێوان لێکۆڵینەوە تازەکانی بیرمەندان و فەیلەسوفانی کۆن و تازەوە دەکەوێتە شوێن پرسیاری:"لە دەی کام کردەی دامەزرێنەر/ چەپێنراوەوە ژن دەکریت بە بەشێک لە غەنیمەت؟ شوێن و پەیوەندی ئابووری و حاکم لەم ئایینە نوێدا چییە؟ ". ئەم ئەو گێرانە سیحرئامێزەیە کە خوێنەر لە دوو تەوی ئەم کتێبە 231 لاپەڕەییدا ڕووبەڕووی دەبێتەوە. بەڵام ئەوە تەنها پرسیاری بە غەنیمەتبوونی ژن نییە کە لە نێو دەرەکانی ئەم کتێبەوە دەبێتە پرسیاری سەرەکی، بەڵکو پرسی ئەنفال، یان بە غەنیمەتکردنی ئینسان و ئەو چرکە میژوویەی کە تیایدا خواوەند مەملەکەتی حەرامەکان دەخاتە سنورەکانی حەلاڵەوە و دیدکی بنەڕەتی نوێ لە دیدگای ئایینە تازەکەدا دروستدەکات کە پێچەوانەی تێروانینی ئایینەکانی پێش خۆیەتی لە پێیوەند بە تێروانین بە چەمکی ئەنفالەوە.

شەری بەدر وەک ویستگەی یەکەم.

ئەم دیمەنە دەبە بگەردرێتەوە، بە ئەوەی وێنەکە باشتر ببینرێت." ئومەییەی بە تەمەن، دوای پاشەکشیی لەشکرەکەی، مادام ئەسپەکەی نەمابوو و نەشیدەتوانی هەبەت، بڕە ما. خەیی و عەلی کوڕی کە گەنج بوو و نەیدەویست باوکی بڕەبەت لە مەیدانەکە بە پەوە وەستابون و بە دوای کەسکدا دەگەڕان خەیان بدن بدەستییەوە بە ئەوەی نەکوژرێن. عەبدولڕەحمانی کوڕی عەوف کە حەزی لە زرە و

پەشینی شەر بوو، هاتبووە مەیدانکەوە و دو زرێی بە کەوە بوو. ئومەییە لە دوورەوە ناسییەوو وهاواری لێکرد: هێ عەبدوڵا! وەرە من و کوڕەکەم بەدیل بگرە، ئەمە لەوی هەڵتگرتووە زیاتر دەکەین. عەبدوڕەحمان زرێکانی فێدا، بەدیلی گرتن و دانییە بەر، کەچی لە بیلال هەڵکەوتن کە بە گوڕەی گرانەوی دیکە پیشتر کێلەی ئومەییە بووە. بیلال لە گڕپانکەدا بە شوێن خاوەنی پیشووی خۆیەوە تا بەدیل بیگرێت یان بیکوژێت.
کاتێ بیلاڵ دەبینێ عەبدولڕەحمان ئومەیە و کوڕەکەی بەدیل گرتوون، بانگییان دەکات:"هێ عەبدولڕەحمان ، ئەو کافرانەی بەیان دەگەڕەم بە کوێ دەبەی؟ عەبدولڕەحمان وتی: بەدەنگ بە ئەوانە دیلی منن. بیلال تەهڕەچوویەوە: دەی خوا ماوەت نەدات ئەگەر بەمم لەدەستم دەربچن! موسوڵمانان دەستو برد بە شمشێر کوڕەکەی ئومەییان کوشت . عەبدولڕەحمان خەیدایە پێش ئومەیە و گووتی، ئەوتا کوڕەکەت ئیتر نەماوە، ئێستا دەن تاش دەکوژن. هیچم پێناکرێت. بڵێ: هیچ خودایەک نییە جگە لە ئەللا و موحەمەدیش نێردەری ئەللایە. ئومەییە وتی: گەر توانیبام ئەم وشانە بڵێم، نەدەهاتمە ئەم شوێنەوە. عەبدولڕەحمان وتی: مادام وایفریای خێت بکەوە، چونکە من ناتوانم فریات بکەوم. ئومەییە کە لەبەر تەمەنی نایدەتوانی ڕابکات، وتی : گەر توانیبام ڕیبکەم، خەم و کوڕەکەیشم نەدەدا بە دەستی تەوە. کاتێک ئەوان خەریکی ئەم قسەوباسە بوون، موسوڵمانان بێ چوون و کوشتیان. عەبدولڕەحمان بە بیلاڵی وت: بە ئەو پەندەی پێتدام ، زرێکانم لە کیس چوو وتەیش دیلکانت کوشتم. هەمووان شتێکیان دەستکەوت جگە لە من."
ئەم دیمەنە لای کەمەلێکی زەری ڕاڤکاران دێتە گەرانەوە. بەڵام هاوکاتیش دەبێتە جیگای ئەو ناکۆکییەی لە نێوان دەستەو تاقمە جەراوجەرەکانی جەنگاوەرانی ئەم شەڕەدا بەرپادەبێت کە هەر یەکە و بەشوێن بەش و دەسکەوتی خۆیەوەیتی لەسەر غەنیمەت و دیلەکان. ئاخر لە ئاینە کەنەکاندا: " غەنیمەتییان دەسووتان یان دەیانکرد بەژێر خەڵەوە بە جۆرێک کە کەس نەتوانێ دەستی لێبدات، دیلەکانیشیان دەکوشت."
بەڵام ئەوەی دێتە پیش لە دوای سەرکەوتن لە شەڕی بەدردا وهەڵوەستە جەراوجەرەکانی عومەری کوڕی خەتاب ، عەبدوڵای کوڕی ڕەواح و ئەبوبەکر لە پێوانەدا بەوەی کە چی لە ئەنفال (غەنیمەتی بەدەستهاتووی شەڕەکە) بکرێت، پێامبەری ئیسلام بریار لەسەر ئەنفال دەدات. بەیارمەتی سەرتاپای ئەو تەواینە دەگەڕێت کە تا ئەو کاتە لە ئایینەکانی دیکەدا ڕەوایەتی هەبووە. ئەویش لە کورتییەتی خەیدا بریتیە لەوەی ئەوەی کە تا پیش ئەم چرکەساتە ئەنفال بەشەک بوو لە

حەرام و نەدەکرا بە قوربانی و بەشەک بوو لەو ئاوارتەیەی لە دەرەوەی دەستگای تەشریعی ئینسانەوە بوو، ئەمجارەیان حەرام دەخرێتە ناو دەسەلاتی حاکمەوە. ئەو دوو ناوەنانە کورتەی کە لە قورئاندا باس لە ئەنفال دەکات، ئەو هووبەرە فراوانەیە کە تەیفووری لە هەڵەکناسی ئەنفالدا بە شوێن ئەم پرسیارەیەو لەرێشەوەیە دەگەڕێتەوە بە قەتوعامی کوردەکان لە ژێردەسەلاتی بەعسدا.
ئەم لەکەینەوەیە کەمەکەکی گەورە بە ئینسانی کورد دەکات کە لەو شتە تێبگات کە بە ئەنفالی کوردەکان ناودەبرێت کە بە یەکەک لە بڕینە قولەکانی سەر جەستەی ئینسانی کورد دەژمەردرێت ، کە بە بەوای من، جگە لە بواری سیاسەت و تا رادەیەکیش شیعر ، جگایەکی ئەوتەی لە لەکەینەوە زانستییەکاندا داگیرنەکردووە کە لە ئاستی گەورەیی پرسیارەکەدا بێت. تەیفووری لەپاش روونکردنەوەیەکی درێژ و باوەرپەهێنەردا سەبارەت بە کەشفکردنی ئەو سنوورجیاکردنەوەیەی کە ئیسلام لەگەڵ ئەو نەریتە باوەی کەئاینەکانی دیکەی پێش خۆی پێیەویان لەدەکرد، نیشانی دەدات کە چۆن ئەنفال دەکرێتە ئەو حەرامەی کە دەسەلاتی حاکم حەلالی دەکات.

ئەنفال و خودا

دەڵێن لە یەکەک لە ئەردوگا زەرەملێیەکانی نازیزمدا، کەمەڵەک جووی ئایندار، لە ئەوارەیەکی ژووڕە شیدارەکەی خۆیاندا، لە بەرانبەر مەرگبارینی گەزانەی هاوڕێیان و ئازیزانیاندا، ئیمانییان بە خواوەندی خۆیان لەقەدەبێت و ئەو پرسیارە دەکەن کە لە هیچ کاتێکی ئاسایدا نەیانوێراوە بە سەر زاریاندا بێت.
" دەکرێ خودا بەرپرسیارێتی ئەم دۆزەخەی ئەوانی لەسەر شان بێت و لەم جەهەنەمە قاندراوەی ئەواندا دەستی نەبێت". بە ئەم مەبەستە، پێکهێنانی دادگایەکی بچکۆلە، پێکهاتوو لە دادوەر و پارێزەر بە تاوانبار و تاوانلێکراو، خێرا دادەمەزرێنرێت. لە پاش قسە و باسێکی درێژ، بە کۆی دەنگ بڕیاردەدرێت:" بەڵێ، خوداش تاوانبارە" بەڵام هەر لە دوای خوێندنەوەی ئەم بڕیارەی دادگا، دەڵێن: "بەڵام ئێستا کاتی نوێژی ئێوارەیە، با بڕۆین نوێژەکانمان بکەین" . ئاخر ئینسان لە دۆزەخەکانی ئاوشویستدا نەیدەتوانی بە ئومێد، بە خودا بێت.

ئەم نموونەیە، لە دڵخی ئەنفالی کوردەکاندا بەم جۆرە ئامادەیی خوا نیشاندەدات:" ماوەی 5 دەقە زیاتر هەر تەقەیان کردبێ و هەموو سەیارەکەیان کردە سۆرن، بۆوا بکە دەنگێک لەناو سەیارەکەوە دەهات

لە ژیانمدا گوم لە دەنگی وانەبوو بوو، ئەوەندە ترسناک بوو. دەنگی چەکەی خوێن بوو کە لەو کوونانەوە فیشکی دەکرد کە فیشک کوونی کردبوو. دەتووت هەوایە دەیکەیتە تایەی سایارەوە، ئاوا فیشکەی دەهات. چونکە خوێنەکە زۆر زۆر بوو، لە ناو سایارەکە و هەشتا هەمووی خوێنە لەدەچۆرا. من هەستدەکەم هەر خوا خێی مەیلی وابووە ئەمە بمێنین و بگەڕێنەوە تا خەڵک بزانێ چییان بەسەر ئەو عالەمەیا هاورد. ئەگینا من زۆر جار بیردەکەمەوە، دەڵێی خەیاڵە."

ئەمە بەشێک لە گیانەوەی عوزەرە بە ئەو چرکەساتەی کە جگە لە خوێن، خواش بە پەڵەپرووزە بە ڕزگارکردنی دەموچاوی خێی، شەرمەزارانە کەسێک ڕزگاردەکات تا وەک شایەتێک هەوداوەکە بە نەوەکانی داهاتوو بگێڕێتەت. بە کورتییەکەی لە ئاوشویتش و لە ئینفالدا، ئینسان ناتوانێت بە ئومید، یان بە خوا بێت.

جیاوازییەک کە لە نێوان ئەم دوو نموونەیەدا هەیە ئەوەیە کە کوردەکان لە دوای شاردنەوەی جەستەکانی ئینفالەوە، لایەن زیندووەکانی دوای ئینفالەوە، ئەم پرسیارە دەکەن : لەم تراژیدیایەی ڕووبەڕوی ئەمە بووینەوە ، خودا چەندە تاوانبارە؟

بەگوومان وەلامی " بێ خودا تاوانبارە" کە تەروانینەکی باو و تا ڕادەیەک بەرینی ناو کەمەلگای "خوەندەواری" کوردییە، ، زادەی دادگایکردن و خوەندنەوەیەکی قوڵی جێگاو ڕێگای ئایین نییە لە پرسەی ئینفالدا، بەڵکو دەرئەنجامی بیرکەوگردانی سووڕاتی ئینفالی ناو قورئانە لەگەڵ ناوی ئەو ئەپڕاسیۆنە سەربازییەی کە ئینفالی کوردەکانی تیا ئینجامدەدرێت. بە بڕوای من، ئەم پێکەوەلکاندن و پێوەندیسازکردنە ، کاردانەوەیەکی سروشتی و تا ڕادەیەک زۆر سادەی قوربانییە کە دەیەوە وەڵامیکی ئیجگار سانا بە پرسیارەکی قوڕ و ئاڵۆز بداتەوە. ئەوەشمان لە یاد نەچێت لە پاڵ کاردانەوەی ئینسانی تاکەکاندا و گەران بەشوێن پرسیاری بەچی ئینفالدا، ئەم پرسە لە کایەی سیاسەتدا دەخرێتە ناو گووتارەکی تووندی ناسیونالیستییەوە کە ناوەڕۆکەکەی دژە ئیسلام و عەرەبە. دەرئەنجامی ئەم پرسەیە، ئەمە دەبینە خاوەنی گوتارێک بە ناساندن و گەران بە دوای ئینفالدا کە لە بەرگێکی ئاینییەوە پێچراوە و وەلامی پرسیاری بەچی ئینفال لە ئیسلامدا دەدزێتەوە.

ئەم لێکدانەوەیەی تیفووری، ئینفالی کوردەکان دەخاتە ئەو چوارچێوە زانستییەوەی کە ئینسان بە سەرنجدان لەم پرسیارە گەورانە پێویستییەتی. هێواندنەوەی تەمی ئەو گوومانانەیشە کە لە دەوری

وشەی ئەنفال و بەکارهێنانە ئاینییەکەی هەڵچنراوە. بەم خوێندنەوە سادەتر و چاوکراوانەتر دەتوانێ ئەکتەرەکانی دەرگیر لەم پرسیارە ببینیت.

"هەڵچوونەکناسی ئەنفال"، یەکێك لەو پڕۆیستییە گرنگانەی ئینسانی کوردە بۆ ئەوەی بتوانێ بەبێ دەمارگیرییەکی ئاینی و نەتەوەییەوە لە بڕینەکانی خۆی بڕوانێت. پڕۆیستییەک کە دەمێک بوو دەبوا پێبکرایەتەوە.

1/ مانسوور تەیفووری، هەڵچوونەکناسی ئەنفال، 2022، چاپخانەی سوهرەوەردی

"کارنەقاڵەی گێڕدانەسەرپشکان".. 'دەقی: شەرزاد حەسەن'

(هەتا چارشۆ بەسەر تۆ دەبینم نازەنینی کورد
بەسەر بیلبیلەکەی چاوی مندا دەکشێ تەمکی تر
&
کە فرمێسکم لەسەر روخساری کیژی دەشکاو بینی
وتم یاخوا لەسەر سوورگۆ نەبینم شۆنمکی تر)
"هەمن موکریانی"
&
{شایی خوێن}

- ژینا گیان.. ماڵئاوا.. چ باسێ هێنووکە لە ئاسمانێ؟ یان بە ڕەح و جەستە لەو ماندووتریت کە ئەم سەرزەمینە بەجێبهێڵیت، سەز و میهر و نەستاڵژیای تێ لەگەڵ خاك و خۆشی و ناخۆشی خەڵکانێکە کە کەمینەیەکی ئاشنان بە تۆ و هەم پەرشی ئەوانەشی کە نایانناسیت، من دنیام تێ ناخوازیت کەس پەنجەیەکی بریندار بێت یان مەرگەساتی خێت ئاسا.. بچڕێت،

چونکە دڵنیت کە ئەوانیش وەک تۆی خەڵکی ستەمدیدە و زامدار و لێوەبار و زەدە پێژموردە بوون. ژینای ماندووی ژێر دەستی زەمانە ئاخۆ هەنووکە خەوتوویت یان بێداریت؟ تۆ بەڵێت ئاگات لێو شەرش و هەرا و زەنا و گۆڤەندە نەبێت کە خوێن و خەنە و خەندە و خەم و خەشنوودی و خەیاڵی ئاگرین و خولیای سەرفرازی و سەربەستی.. دونیای تەنیوەتەوە؟ بە هەزارەها نەوبووک و کچانی نەباڵق و بەوەژن و دەرزەکەر و کڵاوەنشین و کەشکنشین هاوسەزی تۆن، چ مەینەت بن و چ نەرینە، لە خانمان و لە پیاوان، هەم یاخی و خوونبین بە ئایندەیەکی زەڕەوشان و موژدەبەر و مژدەهەن کە هاوسەز و هاوەردی تۆن.
هە نازەنین و نازدارەکەی هەر هەموومان کەمەکە سەر هەڵبڕێ و ببینە چ شایلەغان و جەش و خرۆش و جونبوشێکە کە دڵی هەر هەمووانی خستۆتە سەر ریتمی سروودی "ئەی ڕەقیب" و "خوایە وەتەن ئاوا کەی"، هەمدیس ئەتە سەرقافڵەچی هەزارەهای لەوانەی کە خوونیان بە شکاندنی قەفەزەکان و داووخانی قەڵا سەختگیرەکان و بەندیخانەکانەوە بینیوە، کە ببوون بە زیندان و گۆڕستان و سزاخانە و دەزگەخەکی هەڵایساو بە هەر هەموو ئەوانەی نەترسانە خوونیان بە دونیایەکی بەهادارتر و ئارامتر و یەکسانیخواز و مرۆڤپەروەرانە بینیوە کە بێتە بوون و ببێت بە هەقیقەتێکی ڕەها!

{قەچی قوربانی}

گیانی گیانان..گوتیان کە گوایە جوانەمەرگ بوویت.. وەلی حاشا.. هە ’بەور’ی ئازا و سەرمەشقی رابوونێک کە هەموومان خوونمان پێوە بینیوە، بەگومان جوانەمەرگ بوویت وەک خانمە شەرشقانی فرەنسایی "ژان دارک: ١٤١٢/١٤٣١""ی پاکیزە کە وەک تە دژی ستەم و بێدادی ڕەحی کەڵەگایی نەرسالاری و دزسالاری دەجەنگا، بەڵام ئەوە هەر تە بوویت.. هە ’تەوار’ی بەرزەفە کە باڵەکانت دەیدا لە بنی ’عەرشی فەڵەک’، هاوکات چریکەت تاریکپەرستەکانی کاس و هوە و گڕ کردووە و تەقاندوونی.. گەرچی لە چاوی ئەوانی کەنەپەرست و کوێری ڕەح و دە و مشک وای مەزەندە دەکەن کە تۆی فریشتەیان ڕەوانەی دۆزەخ کردووە! ئەوە تەیت.. هە تاقانەترین مەینە کە وەک خانمە شەرشقانەی "ڕۆژئاوای کوردستان" بە خوونی پاکی خۆت دونیات بێدار کردەوە و گرەوت بردەوە، کە نەک بە تەنها "ئەران" و بەس، بەڵکو لەسەر کەی نەخشە و جوگرافیای "ناوچەکانی ناوەراست"دا تە بوویت بە بەیداغ و

مەشخەڵ و نموونەی گیانفیدایی بە درێژایی چەندین سەدە، دەنگو مەملەکەتێك و مێژوویەک کە زیندان و قەسابخانەیە بۆ ژمارەیەکی زۆر لە ژنان و کچان بە چەند و چوون، بگرە بانگی خوێنی تۆ هەر چوار قوژنەی دونیای تێنیوەتەوە. ئەتۆی خۆشەویست لای ملیۆنەها بوویت بە سیمبول و سەرمەشقی شۆرش و بەرخودان و شارەزمزی سەر هەر هەموو رەمزەکان، بگرە لە چاوی هەر هەموو هاوخوێن و هاوتوخم و هاورەگەز و هاوسۆزەکانت جوانییەکت بەجێهێشتووە بە ئەمە کە بارتەقای خۆن و خۆزگەی هەر هەموو مەردمگەلە ژیاندەست و جوانناس و جوانپەرست و بەرزە دەماغەکانە کە بە چ ئەفسوونێکی سادەیی رەحی پاک و خاکەای خەت هەر هەموومانت لە دەوری خەت کە کردەوە، ئەمەیەک کە بەر لە هاتنت چەندە پەرش و بڵاو بووین وەک ئاردی پەرت دەنگو دەک و داڵ و کەند و لەندەکان، دەنگو ئەم رەژگارەی کە سیخناخە بە پیاوانی گرگن و خەسیو لە بارەی رەحی و دژە ژن و کەی هاورەگەز و هاوتوخمەکەی تۆ!

{پایزنامە}

هەر لە پایز و خەزان مەلوولتر و هەم شاعیرانەتر، هەوڕینی تۆ لە یەک خیاباندا پایزی راگەیاند کە گوڵارەزانێکی وەدووی خەیدا هەتا کە هەزارەها خیابانی دیکە مژدەی بەهارێکی بە ملیۆنەها بەخشی، ماڵئاوایی تۆ چ موعجیزە و پەرجوویەک بوو کە هەر هەموومانی لەسەر سفرە و خوانی خۆشەویستی کە کردەوە؟ ئەویان چ سەنگینی و رەنگینی و پەرجوویەک بوو کە نواندت بە ماڵئاوایی و نامانی خەت؟ دەستان و دەژمنانی دەشت لەسەر هەمان ئەو خیابانەدا کەکردەوە و هەم لەسەر هەر هەموو جادە و کوچە و کۆڵانەکان و خیابانەکانی دیکە کە تۆ کردت بە ئاگردان و کوانووی بەرخەدان و خۆشەویستی و جۆش و خرۆشی سەرکەشی و خەونی زیندەگییەکی شکەمەندانە کە ئەگەر تا هەنووکە نەمانبووبەت و خەون بووبەت.. ئەوە تۆ لە پایزێکی غەمناکی نەو دە و رەحی ئەمەدا وەک تەتەر و پەیکی شارەزا هەنات و دەنگو چاوانی ئەمەدا چاندت.. هە خەونهەنە غەمین و بەجەرگ و خاکەاڵ و زەدە سەلار و سەنگینەمان!

ئەویان چ گەبەندەکە کە چەند تاقە مووێکی سەر و پرچی تۆ، یانژی قەفەک لە کەزی یاخی و هەڵاتوو و سرک و جوانی تۆ کە بە بەر چاوی هەزارەها خەیان لە رەفتە و سەرپەش راپسکاند تا بەکامی دڵی خەت هەتاو و هەوای پاک بیشواتەوە، ئاخر نادەکرا.. ئاخر خە نادەکرا جوانییەک لە ناو تەی قەشەنگ و جواندا بە درێژایی تەمەن و زەمەن

بخنکەت؟ ئەڕۆ بە ڕاست ئەمە لەسەر کام ئەستێرەدا دەژین کە سەر و پرچی تۆ پیاوانی هەوەسباز و خۆگر و هەم گۆگرتوو لە شەهوەت رشتندا بەم چەشنە هار و دڕیوی و دڵڵی و دڕهوی بکەن؟ ئاخۆ بە ڕاست دەکرێت بە تەنها بە بینینی سەر و پرچی کەت و بە سەرپشت دەزخ دەنەو ڕەحمی تەدا بتەقێننەوە؟ تۆ بەڵێت ئەوان و ئەمە جێنشینی هەمان ئەستێرە بین؟ ئەمن گومانم هەیە..!
ئاخر حیکمەتی تێدا نییە ئەوانی دیکەی ئیماندار و خوداناس زیندەقیان لە پرچ و پەرچەم و زولف و ئەگریجەی کچان و ژنان بچێت و بتەقن.. ئەوەیان چ سام و ترس و ‘فەبیا’کە بەرامبەر بە جوانییەک کە یەزدان یانژی سروشت بەخشیویەتی کە بە پەند و حیکمەت نییە.. پەحا و ئەفسووس و جۆخار و سەد حەیف و موخابن بە ئەو ئیماندار و بەوادارە بەستەزمانانە!

{پەرچەمی ئاگرین}
چ شەرم و شوورەیی بوو کە پیاوانی ئامەرد و ‘ڕەبەت’ ئاسا و ئەقڵ لە گوێ زیندەقیان چوو لە پای یاخیبوونی چەند تاکێک لە ئەگریجە و پەرچەمی نەترست، کە گوایە لە ترس و تاوی دزێ کردنی زولفی تۆ لەوەدایە “عەرشی فەلەک” بلەرزێت.. گەرچی ئەوەیان مەحاڵ و مەحاڵیش نییە. بەڵام.. بەڵام.. لە چاوی پیاوانی دار بەدەست و پاسەوانانی ئاداب و ئاکار ئەتۆ بوویت بە کانگا و و سەرچاوە و کوانووی گۆکان و تەفان و وەیشووم و بووملەرزە و فیتنە و فەساد و فسق و فجور و فاحیشە، کە بە ئەندازەیەک کوشندە و بەندە و ترسناک بوویت بە ئەوان کە لەوەدابەت دەزخت لە ئاسمانەوە گواستبێتەوە سەرزەمین و ئەم سەر بە ئەوسەری خیابانەکان، بە ڕادەیەک کە بە جوانی تۆ خرۆشان بەدەم هەنگامە و زەبر و زەنگ و خوێن هەڵچوونی ناحەزەکانت کە وەک ئەوە وابوو کە گۆکان و تەفان و زەمین لەرزەیەکت لە ژێر پێیەکانی ئەواندا بەرپا کردبێت.. وای لە پیاوانی زەدە لەرزەک و گرگن و گزگل و تەقیو لە سەبەر و بەن و بەرامە و نیگا و لەنجەی لەرزەکەمەر و ترپە و تەقەقەی کەوش و پێاو و حریتە حریت و قاقا و قریوەی لە ناکاوی خانمان.. وای.. وای!
گیانە.. ژینا ـ ی ئازا و جەربەزە و گوێخاتر.. خاترجەم بە کە ئەوە تۆ بوویت کە بە خوێنی رژوای خۆت ژینی ملیۆنەهات بە درێ خستەوە، ئەوانەک کە مردوون و بە خەیان نازانن، ئەوەتا لەسەر خیابانەکاندا مردووەکان ئەوەندە زەرن کە مەگەر مردووەکانی دیکەی گەستان رابن

و بەدار ببنەوە و میهر بنوێنن کە زیندە مردووەکانی دیکەی ئەم سەردەم و ڕۆژگارە بنێژن. ئەتە بە مەرگی خۆت سەلماندت کە ئەوانی گاگەل و نەرەوز و نەرگەل و هەم کەسگا نەیانزانیوە بژین.. بە هەق واتکرد و وا ژنەوتیت، ئەوانی نابووت و و پەپووت لە تە پەست و تووڕەن کە سەلماندت ئەمەی نەرینەگەلی ئەم دەڤەرە زیندانین لە پای ئەوەی دەمان بەوە خەشکردووە کە کچەکان و خوشکەکان و ژنەکان و دەستگیرانەکانمان کەیلە و بەندەواری ئەمەن، گوایە ئەمەی کەیلە و ترسنۆک تا ئەندازەی مەرگ شاد دەبین گەر ئەوە دەنەو ئەشکەوت و کونجی تاریکی ماڵەکاندا وەک باڵندە و مەڵی نەو قەفەز بژین و هەتاویش لێتان نەدات، وەک هوزار و بولبول بخوێنن بە ئەمەی کەس و گەل و لاڵ، کە تا هەنووکە نەمانزانیوە کە ئەوەی گیرخواردوو دەنەو قەفەز و بەندەواری فاقە و تەقە و تەپکە و داوی ئەمەدا دەچریکێنن، دەخوێنن، بەنام هەیهات کە وا نییە و خەمان لە گەلیی دەدەین، ئاخر خە ئەوە ناخوێنن و بگرە چریکە و چەهچەهە و جریوەتان زادەی خەشنوودی نییە، بەکو گریان و شیوەنێک و سینەکوتانە بە دیواری قەفەزەکان و دەرگا و پەنجەرەی شیشبەندی ناو خانووەکان و ماڵەکان کە بوون بە زیندانی جوانییەکان، چ کەلاوەنشین بن و چ کەشکنشین، کە دیارە ئەمەی نەرگەل و نەرەوزی کەودەن و و نەبان و حەل و یاغنیش دەرکی ناکەین و تەناگەین کە جریوە و چریکەتان خوەناوی جەرگ و کەفچەینی دەبەندی و گرینی ڕەحی پەژموردە و و ژەهراویبووونی خەیاڵ و خەون و زیندەگیتانە!

{تاریکپەرستەکان}

مەگەر نەتزانیوە کە وەها وێنای ژنان دەکرەت کە چ فریودەر و جادووگەرەکن، کە گوایە ئەوە لەژێر هەر تاڵە مووێکی سەر و پرچتان شەیتانەکتان حەشارداوە، کە ئەگەری فریودانی پیاوە ئیمان تەکمە و هەم لەرزەکەکانتان هەیە، ئەوەیان چ بەوا و ئیمانەکی تەنکەڵە و عەمبارەپڕیە کە وا زوو بە دەرکەوتنی پەرچەمی خانمەکی سەلار و سەنگین کە ویقار و شکۆیەک لە چاوانی تەدا شەوی دەیجووری ڕەشن دەکردەوە، دە من دلنیام ئەتە دەتزانی کە ئەوان هەترەشیان لەو پەشنگ و تین و تاو و چرایەک چووە کە لە ناو چاوانی تەدا نەو دە و ڕەح و مەشکی تاریکی ئەوانی ڕەناک کردەتەوە، ئەوان کە شەمشەمەکوێرە ئاسا دەگەڵ تاریکی راهاتوون، نەدەکرا ڕەشنایی تە چاڵ و گەڵ و خەرەند و بیری بە بنی نەو گیان و بوونی ئەوان بخاتە بەر دیدەی هەزارەها، کە دوا جار خەت کرد بە قوربانی وەک پەروانەی

دەوری شەمع و سووتایت تا هیچ نەبێت بە تاوێک ڕەحیان ڕۆشن بکاتەوە، وەلی تۆ چی بکەیت کە ئەوان نەیانەوێت ئەو خەڕەند و چاڵ و کونە تاریکەی ئەشکەوتی ناو مەشک و دڵ و ڕەحیان ڕۆشن بکاتەوە، خواستەکی وایان نییە کە ئەو زومەتەی ناو خەیان ببینن کە سیخناخ بووە لە مار و دوپشک و تیغ و زەمهەریر و سەسەڵ و پاشماوەی سەدەها جەوجانەوەر کە ئافات و وێشووم و زووخاوێک لە کینەبازی و ڕق و ژەهری شاماری حەوت سەریان هەڵگرتووە دەرهەق بە تۆ و هاوتوخم و هاوڕەگەزەکانت، کە ناسڕەون تا بەسەر جوانی تۆ و هاوڕەگەزەکانتدا یەقی نەکەنەوە و نەشڵەنەوە!

{نهێنی و تایبەتمەندی گەبەندەک}

ئەڕێ بە ڕاست ئەتۆ بە ئەنقەست ئەو گەبەندەت نایەوە؟ یان خودی ڕەشەبای عەزرەتی و شەیدا بە سەر و سەکوت و قژوقاڵت بوو کە بە هەویای بینینی ئەگریجە و خاڵت و خاڵت بوو کە وەک شنەبا و شەمامی سەرمەست خەی نواند تا سەری کەت و تاقگەی دارژاوی کەزی و بسکی شاراوە و عەترلیەت ڕابمووسێت و نەوازشت بکات، جوانەاوی بەن و بەرامەت لەتەک خەیدا ببات بەو مەرام و نیازەی کە هەرچی کچان و ژنانی شانشینی مەملەکەت هەن لاسایی تۆ بکەنەوە، لەولاوە چی نەرگەل و پیاوانی ڕەح کەڵەگایی هەن زەندەقیان بچێت کە ئیدی تەی سەرقافڵەچی و ڕابەر ڕێنوێنی هەمووان دەکەیت کە ناکرێت سەر و پرچیان قژ و کەوو هەبێنن، بەو نیازەی کە ئیدی نەدەکرا ڕشک و ئەسپە و گەنە و زەروو خوێنی پاکیان هەمژن!

هە کچی ئاسمان.. ئەوتا بای 'وەشت' هات و لە هەر چوار قوژنەی دونیاوە شنەبای خەشنوودی و ڕەهاکردنی زولف و بسک و پەرچەم و کەزی ڕاگەیاند، لەنەو ئەو زیندانەی کە تەیکەوتبوون.. ڕەها و سەرفراز بن بە هەتا هەتایە.. تۆ بەختیت ئەو خەزگەیە بکاتە دی؟ ئەڕێ بە ڕاست تۆ بەختیت نەرگەلەک و ڕەح کەڵەگا ئاسا هەبن کە لە سەدەی بیست و دوو و هەزارەی سێیەمدا بە سیحری ئەو پەرچەم و ئەگریجەیە بکەونە سەر سمکەڵان و حیلاندن چون ئەسپی شەت کە لە ژێر فشاری کوتانی خوێن و جەشدانی هەوەسی هەار و گەگرتنی شادمار و هەم دەمارە دزوولەییەکان تا ئەندازەی زەین و پەین کەویانە خەیان بەلەسە و ڕەها کردبێت؟ خە گەر وا بێت.. مەرجە ببرێنە بیمارستان و تیماری ئەو هەموو بریندە زەر و زاوندیان بە بکەین کە بەتە کەم و زوون و تیراوە و بریندی هەوکردوو.. لە سەر پێست؟ نا نا نا.. بەکو لەسەر پەەی ڕەح و دڵ و مەخ و گڵنەی چاوانیان!

وەجا.. خۆ کۆگار ژیان و زیندەگی مەردمگەل ئیمتیحان و تاقیکردنەوە بۆت دانو ئەم دونیایەی خەماندا، پاداشتی چاکە و خراپە لە قیامەتە بە فەرمانی یەزدان بۆت، کەواتە وا رەواتر پیاوان بە خۆیان کە بە نیازن بە دیداری حۆریەکان و غیلمان شاد بن لە بەهەشتە.. مەرجە ئەوان چاوانی خۆیان دابخەن.. ئۆگار نا..ئەویان چ تاقیکردنەوە و ئیمتیحانێکی ساختە و فشەیە؟ کەواتە چ حیکمەتێکی ئیلاهی تێدایە خانمان بە خاتری نەرینەکان لە کونجی ژوورەوە نیشانە دەرەوە و کە هاتنە دەرەوەش مەرجە نیقاب و بورقا و سەرپۆش و رەفتە و لەچک و مانتە بپۆشن، گەر وابۆت کەواتە بەهەشت بۆجگە لە هەتلەکی بۆلاشخانە هیچی دیکە نییە!

بە دیدگای من ئەویان تەوسئامێزە و پڕە لە موفارەقە و پارادۆکس، پتریش فڕە و تەکەبازی رۆحی نەرینە و پیاوسالاریە، گەمەیەکە چەپەڵی دەستەواتخوازی و ئایدیەلۆژیایەکی سەردەستەیی نەرینەیە کە هەوێکی هەزارەها ساڵی بە دواوەیە لە ستەم و چەوساندنەوە و خە زاکردنی نەرینە لە رەگەزی یاسا و رەسا و ئەدەبیاتی مەزهەبزەدەیی کە کەی میراتەکە هی نەرینەیە.. نەک مەینە کە ئەویان جێگای گومان و پرسیارە، لە ئاکامدا بەو نیازەش گەیشتوون کە ژنان و کچان کەیلە و ملکەچ و ستەمدیدە بن و بە درۆزایی تەمەن و زەمەن خوون بە سەربەستی و خودگەرایی و سەرخەیبوون نەبینن، کە زادەی مێژوویەکی نایەکسان و راسیستی و نارسیستی نەرینەی تەدا پیادە دەکرێت، بەو مەرجە کەتایی دێت کە ژنان و کچان خاوەن بڕیار و نەخشەر خۆیان نەبن، لە قەناغی پێشوگەیەوە تا سەریان دێیدا لە بەردی ئەلحەد، ئەوەش وایکردووە کە ئەمەی کەیلە چێژ لە کەیلە بوونی ئەوەدا ببینین کە ئەویان مەحاڵە، چونکە دوو کەیلە ناتوانن لە ئەلفوبای خۆشەویستی و ئەوین و ڤیان و میهر و سۆزداری تێبگەن و پێیبگەن.. ئاخر مەحاڵە کەیلە و بەندەوار و دیلی بەندوباوی یاسا و رەسا و نەریتی کۆنەپەرستانە بتوانن کەیلە و بەندەواری ژەر چنگ و کۆبڵەی خۆیان ڕەها و ئازاد بکەن.. کە ئەویان کرێکی بەدبەختی نەرینەکانی ئەم شانشینەیە!

یانێ بە دیدگا و قەولی ئەوان ئەویان فیتی شەیتان بووە کە فریوی داویت سەرپۆشکێت دابخزێت و تونێدی نەکەیتەوە، یانێ ماندووی سەفەر بوویت و شکێت و پەرزە لەبەراو، پاسدارانی کەودەن و یاساوەکانی ئاکار و ئاداب و پاسەوانانی ناوگەڵ دوچاری هیستیریا بووبن، ئاخر دەکرێت ئەوانی کەودەن و یاغنیش وایان مەزەندە کردبێت کە ئاسمانی شین: ڕەش داگەڕابێت لە تاو ئەو گوناهە کەبیرەیەی تە کە دەزەخ وفیردەوس لە جێگای خۆیاندا لەق و لەق بووبن، چونکە ئۆگاری ئەوە زەرە کە فریشتەکان سەرتاتکەیان کردبێت، بەباک لە

ماجەرای دونیا و مەردمگەلی تلاوە بە دەست گرفتی لە بن نەهاتووی شەو و شەی هەزارەها هابیل و قابیل، سەرباری کوشتارگا نەبراوەکان و ئەفسانەی ململانێی ئیبلیس بەرامبەر ملیۆنەها بە مەرجی فریودانی مەردمگەل کە هەوو لە خراپە بن و پشت لە چاکەکاری، بە واتا ئاسمانێکی بەباک یان سەرقاڵ بەو خوێنبارانەی کە ئەم سەرزەمینەی بەگژن و پیر و لەوتاوی کردووە، لەوەتەی "عیسای مەسیح" بەسەر خاچەوە چوارمێخەی کەشراوە خوێنبارانە، کە تا هەنووکەش نەدابەزیوە و نە ئاسمانیش بە بارگای باری تەعالا هەیکەشاوەتەوە!

{خانمکی تەنیا دەنەو جەنگەدا}

ڕەحی ڕەوان.. ژینا.. کەواتە کە فریای تە بکەوێت کە ئاسمان سەرقاڵ و پشەوحاڵ و شپرزە بێت، نەکا کەشتیەکەی "نوح" بە خەی و سەرنشینەکانەوە زەریا هەیلووشت، سەراسیمە بەو هەموو زەمین لەرزە و گەکان و بورکان و جەرەها دەرد و نەخۆشی کوشندە کە مەردمگەلی گیرەدە کردووە، کەچی.. کەچی تە بەباک لەوەی سەرپۆش و ڕەفتەکەت 'با' دەیبات و فریشتەکان لە خەت تووڵە و تەراو دەکەیت، هاوکات ئیسرافیل و جیبرائیل و عزرائیل و ڕەزوان چاوانی خەیان نووقاندووە لە ترس و تاوی ئەو دیمەنەی تە تیایدا گیرەدەیت و هەم ئازا و جەربەزە، کەچی ئەوە تە بووێت 'ژینا'ی هەور و سەلار، لە بری ترس و تەقین، ئەوەندە چاو قایم بووێت.. یان هەر خوو و خدەی خەت بووە کە خەندەلەو بووێت و سەانە سەانە پیادەڕەوی هەنگاوت ناوە و ڕەدووی سەرپەشکەت نەکەوتووێت، لەولاوە ناچار و سیاچارە و لەرزە لەو بوون فریشتەکان لە حەوتەمین تەبەقەی ئاسمانە، پاسداران و یاساوەانی داربەدەست ناحەز بە جوانی و بوێریت بە رادەیەک شێتگیر بوون کە وەک ئەوەی تە هەشکەکا بیت و بتکوتن و بتکوتن تا هەناسە لەبڕبڕان!

ئیدی تەنگەتاوتر بوون یاساوەکانی ڕەوشتمەندی عەمبارپە کە بە هەق مەخلووقاتی زەندەقچوو بوون لەبەردەم ئارامی و دڵەڕی تە و هەم پەرکەمدار و 'فە' لەهاتوو لە تاو شەنگی و زیبایێت، ناچار بە پڵەپرووزە و یەکاندەردوو وەخەکەوتن و هەڵقەیان بەست و پژدەنەیەکی بازنەیی و بەندیان سازکرد بە قەد باڵەای تە و بە پەچ و لوول وەک خەمی ناقەبات لە ساتەوەختی شکانی شکەمەندی کچانێت لەژێر زەبر و زەنگی دەندانەی پیاوانی مەزهەبزەدەی بە مەزەب و مەڵا و ترسنۆک!

چما نەتدەزانی توخمی نەرینەگەلی ناوگەڵ برسی بە بینینی پەچ و لوولی قەفی کەزی و بسکی تە خوێنیان دەکوڵێت و ئاگرێک دەنەو شادەمار و دەمارە دەزوولێیەکانیاندا بەرپا دەبێت کە لەوەدایە کەپە و بەسەی هەیاسای بگاتە دارستانەکانی سەرزەمین و باخەکان

و لالەزار و باخی نەو فیردەوس کە تۆ و وشك پێکەا بسووتێنن؟
چما نەتدەزانی کە پاسەوانانی دەوری دامەن و تەشک و تیرەژ و قەد و باڵای تۆ وەک گیانداری کەوی و دڕندەکان و سمدارەکانی دیکە کە هەوڵ ئەسپی شەت ئاسا سمکەڵان دەکەن لەتاو هەوەسی هار و شەهوەتی دڕنەو خوێندا گەگرتوو، قەستیانە خەیان ببن بە قامچی و تیغ و شمشێری زوڵفەقار و قەممەی دووەم کە خوێنمژانە و سادیستانە لە سەد لاوە لەت و کوتت بکەن و.. هەشتا ئەخەی ناکەن؟ ئەوان بە تەنها بە بینینی خوێن و فرمێسک و ئارەقەی ڕەش ئەرگازم دەبن و بەس!
چ غەمناکە دیمەنی گەلەگورگ و کارئاسکێکی سرک و تەنیا و بێچارە دڕنەو جەنگەڵدا، جەنگەڵی سەدەی بیست و دوو و هەزارەی سێیەمینی "شەشهەڵاتی ناوەراست" کە تیایدا ڕەحەکان پەژموردە و تاریک و سام لەنیشتوو.. بگرە تاریکترە لەوەی کە چاو بتوانێت چاو ببینێت.. ئەمەیان چ گورگستانێکە.. ئیلاهی؟
چما ئەتە نەتەدەزانی کە کچەزای 'حەوا'یت کە گوایە 'ئادەم'ی فریوداوە و بەباکانە لە درەختی حەرام و قەدەغەکراوی خواردووە. بۆیە ئەوە ئەتەی کە لاسایی دایکە 'حەوا'ت کردەتەوە و سەرپێچی دەکەیت و هەم پێ بە زارت خەندەلەوانە سەوکە دەکرەنیت و هەم سەرپێش دەدەیتە دەست 'با' و گەژەنی گەردەلوولەوە!
چما ئەتە نەتەدەزانی دایکانی من و تە و هەزارەها بە سەدەها جار و بار بەردەوام بە ترسەوە بە کچەکانی خەیان دەگوت. "سەرت داپۆشە.. کەشت داپۆشە.. با دامەنی کراسەکەت تا سەر گەزینگ بێت.. مەمکەکانت بشارەوە.. قریوە و قاقا و خەنینت نەیێت و مەرگ دەنێت، خەت تاس و لووس مەدە و خە مەازنەوە، بەدەم ڕەیشتن و پیادەڕەویەوە ئاوە مەدەرەوە، زار و دەمت بشارەوە کە نان دەخەیت ئەو کاتەی پیاوان دیارن، تەرپە و تەقەی کەوشکانت نەیێت.. گەر نا.. نەڕەوز وەک گەلەگورگ گەمارەت دەدەن و و و…هتد.
بە ڕاست ئەمەیان جەنگەڵەیان دونیایەکی تازە؟ چما ئەتە نەتزانیوە کە یاساوەکانی دەوری خەون و خەیاڵ و خولیاکانت تەیان بە نەچیرێک زانیوە کە ڕاوی بکەن و پەستەکەی بگرونن کە بە هەق گرواندویانە، چونکە تە کچە ئازاکەی دایکە "حەوا" بوویت و گوەت بە ترپەی دڵی خەت شل کردووە.. نەک بە تەنها شەیتان، ئەگەر نا.. وا بەباکانە سەرپۆشکەت نەدەدایە دەست ڕەشبایەک یان گەردەلوولێک.. ئەوان بە هەویای ئەو خەونەوە تەیان ڕاو کرد کە دەستیان سوز دەبەت و ئەوسا بەهەشت یەک بست لەیانەوە نزیکتر دەبەتەوە و ئەتەش کە گوایە شەریک و هاوشانی شەیتانی، گەمەی خەت دەکەیت و سزا و باجەکەی دەدەیت..
سزا و باجەک کە لەوانلەوە لە جوانی و شکەماندی کە من دەنیام حەرییەکان لاسایی تە دەکەنەوە و بەز لەو داربەدەستانە دەکەنەوە کە

تیان وها ئشکنجە داوە کە بیرت بچێتەوە هەناسە بدیت.. هەناسە و بەس!
چما نەتدەزانی بچی دایکانمان سەد بارەیان دەکردەوە بە چرپەوە کە ئەوە.. کچانی 'حەوا' لە پەراسووی چەپ و هەم خوار و خچی 'ئادەم' دروست بوون و تا قیامەت راست و ڕەک نابنەوە.. هەر بۆیە لەسەر هەر سیلەی کەمان و گەرستانێک و جادەیەک پیاوان و لاوانی داربەدەست وەک ئەرژەنگ وەستاون، کە لە شمشێر بەندەتر قیت و قەز وەستاون بە ناوی چاودێری خراپە و چاکەکاری خەڵکی، کە گەرەکە بە هەر هەڵە و پەڵە و کەتنێک و سووکە گوناهێک بە دار و مەترەق و تەڵا و قامچی و قیرپاچ و شەڵاق نیوە مردووتان بکەن، بۆ نیازی ڕەک و راستتان بکەنەوە، ئەی دایکە نەیچرپاند بە گوێی تەدا کە هەر هەوێی راستکردنەوەیەک خوێنی جەرگە و شکانی شکەمەندی و گەبەند و ڕسوایی بە دواوەیە کچەکەم، کە زادەی میراتەکە کە زەر قورسە کەسمان بیزانین کەی دەستی پێکردووە و کەی کۆتایی دێت و گۆڕ بە گۆڕ دەبێت.. خە گەر بشیزانین پەمان شەرمە بیدرکێنین، چونکە پیشەسازی و بەرهەمی دەست و فیکری ئەمەیە.. ئەمەی چی و چی و چی؟ خۆتان ناوی بنێن!

{ژینا.. هە قەقنەس ـ کەی ئەمە}
مەگەر هەر هەموومان نەمانبیستووە کە لە ناوئاخنی ئەدەبیاتی "ئیسرا و میعراج"دا هاتووە و جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە زەرینەی 'ئەهلی دەزەخ' ژنان بوون لە پای ئەوەی هاوڕەگەزەکانی تە بە هەمیشە نزیکن لە خراپەکاری و دوورن لە چاکەکاری، گوایە لە دەزەخیشدا بە قژ و قاڵی خۆیانەوە هەڵواسراون.. بە ڕاست.. دیسانەوە..؟
جا.. خە ئەوان بەبەخت زەر زووتر دەنەو دەزەخدا ژیان و هەم مردن.. من بەگەم هەیە و گەواهی دەدەم کە پلکە 'زارە' دایکم و پێنج خوشکی خەم و سەرباری کچان و ژنانی گەڕەک چلەن دەسووتان.. ئاخە بەس من ئەو ئاگرەم بینیوە یان هەموو نەرینەکانی گەڕەک و شار بینیویانە؟ نازانم.. بەڵام دایکان و خوشکان و کچان و ژنان ئەوەندە شکەماند بوون کە دوای هەر سووتانێك ئازایانە وەک باڵندەی ئەفسانەیی "قەقنەس" ئاسا دەنەو خەڵمشی خۆیان سەر لە نوە ڕادەبوون و هەڵدەستانەوە و زیندوو دەبوونەوە.. ئاخر سەز و بەزەیی و میهری ژنانە و دایکانە و خوشکانەی خۆیان دەنواند کە هاوخەم و سەزیاری ئەمەی نەرینە بوون و ببن، کە نەکا ئەوانی قەوح و غەمناک و پرسەدار و تەنیا بکەون.. ئەوێان چ قوربانیدان و جوانی و

ڕەحمکی سەرکەش کە تا ئاسمان خواهانە و ژنانە و کچانەیە کە ئەمەی نەرینە نایبینین.. نایبینین.. بۆ کێ و کەی و بۆ کوێر بووین.. ئیلاهی؟!

ژینا.. ژینای ژن و ژیان و ئازادی و شکۆمەندی و بوێری.. لەوەش قەباحەتر و ترسناکتر و گوناهێکی کەبیرەتر و ڕەشتر ئەوەبوو کە ئێگەر سزای تەنەدان و نەتکەن بە نموونە و پەندی زەمانە، چوغل و تەمبەت نەکەن بە تووندکردنی سەرپشکەت، ئەوسا کچانی هاوتەمەنی تەش سایلی تە سەرکەت و ئاماو وادا دەبن و ئیدی پیاوانی چاوچنۆس و ناوگۆ بەرسی دوچاری نەزەری حەرام دەکەن، لەوەش کوشندەتر ئەوەیە کە ئەوە بپرسن و گومان بکەن کە بۆچی دەبەت ئیمانی پیاوە سمێ بابەکان ئەوەندە تەنکەن و لەرزۆک و چرۆک بەت؟ بۆچی مەرجە لەرزۆکی ئیمانی ئەوان یان تەکمەیی دینەکیان لەسەر بە دیارکەوتنی پەرچەم یان داپشینی بسک و کەزی ئەمە پابەند و وەستابیت کە بە هەمیشە پەوانە بەت بە وەدەستهێنانی بەهەشت و دووربوون لە دەزەخ؟

ژینای.. دەرە ژین و نیشتەجێ دەنەو ڕەحی هەموماندا کە دەزانم ئەوەیانت بەس.. ئەتە چیت کرد گیانی پەژموردەی گیانان، چلەن وا ئاسان هەوەسی پاسدارانی دار بەدەستی ئەخلاقەت ئاگر داوە بە ئەندازەی دەیری و دەللی بوونی فریشتەکانی ئاسمان لە تاو ئیرەیی و بەغالەت بردن بە جوانییە ئەفسوونبار و و ڕەحی 'بوور' ئاسات.. گەرچی مەرگهێنیش بووبەت؟ ئاخر پاسەوانانی ناموسپەرست مەزەندە و ترسی ئەویان هەیە کە بە هەزارەها فریشتەی دەوری عەرش و مەلەکووت پایەستی لەبکەن و بتەکنەوە، لە گوینە کە هەندەکیان لە تین و تاو و ترسەکی پەنهان کە تە بەرپات کردووە.. پەە و باڵیان هەوەرەت و ئیدی چیدیکە نەبنەوە فریشتەگەلی دەوری عەرشی یەزدان، بە هەزارەهاش لە تەک حەریەە زەدە نازدارەکان، هەم لە تاو بەباکی تە و نەترسانت لە ئاگری جەهەننەم سەمای چاوانیان بەژەت و کوێر بن، ئاخر فەرمانە کە نەدەکرا فریشتە نەبوزەکانی ئاسمان و هەم سەرزەمین یەکاندەردوو بە شەوارە بکەون ئەو کاتەی پەکەا مەست و حەیرانت دەبن کە ئاوە لە تە دەدەنەوە بە جەرەک کە کەیل و کاس ببن کە وەک گەداکان سواڵی خەندیەک و نیگایەک و ناز و هەوایەکی تە بکەن، وای.. وای.. ئەویان چ ئابووچوونەک بوو کە فیز و شکۆی خەیان لە بەردمی خانمێکدا دەاند؟!

{ خەون و خەیاەکی خوەناوی}

چما ئەتە نەتدەزانی کە لە شانشینی بە خەیاە و خەونکاندا.. خەون

بینین و خیالی فین سزاکەی خوێنی سەر؟ هێ نازانینی هەر هەموومان مەراقی ئەوەمانە و بۆ ئەقڕین.. ئاخر چۆن ئەتۆ لە شەوی دیجوردا وەک چرا دادگیرسێت کە هەر هەمووان عەیب و عەورەت و چەرەی ئەرژەنگ ئاسای خەیان ببینن لە مەملەکەتێک کە هەر خوێنکی سەرکەش و سەرکەش بە خەی پێینی سەرە و خە سپاردنە بە دزەخ لەسەر دەستی ئەوانی ناحەز بە خوێنی شکرە کەنیشکەک؟
هێ 'شەهرەزاد' کەی ئەمە.. چما ئەتۆ نەتەدزانی کە ئاخوندەکان نابینان و هەر خوێنکی رەنگینی کچە رەنگاڕەنگ و شکرەژنێک زەندەقیان دەبات، دە ئاخر دەزانی یان نا کە بینینی خوێن بە رەژی رەناک لای شەمشەمە کوێرەکان چ گوناهێکی کەبیرە، تەی خەشخوان و سەراسیمە بە داستانی "هەزار و یەک شەو"ە کە 'شەهریار'ی مەست و مەیزەدە کردبێت و جوانی تە ئەفسوون و سیحری حیکایەت و داستانەکانی تا دوا پەندی پە لە تانوپۆ و گرێچن بیبات و بەدەم زرنگانەوەی زەنگووڵەی دەنگی تەی خەشخوان خەو بیباتەوە.. ئیدی بە هەمیشە و بە هەتاهەتایە 'شەهریار' شەیدا و دەوانە و گیرەدەتە و ناتوانێت سەرت ببڕێت و بتکوژێت وەک هەزارەها لە هاورەگەزی تە، لە پای بیانوویەک کە تا هەنووکەش دیار نییە.. تاکە بیانوویەک خوێنخەری پادشاکان و پیاوەکان بووە کە بە هەمیشە خوانی خوێناوی 'ئەرگازم' و سەرمەست و شادی کردوون، ئیدی تەی ئەفسوونگەر هاتیت و بە گۆڕانەوەی داستانەکان "شەهریار"ت سەرسام و حەیران و هەگری خێت کرد و مەرگی دیکەی هاورەگەزەکەی خێت راگرت، 'شەهریار' بە ئەندازەیەک شاد بوو کە شەوکیان عاشقانە نەک شاهانە خواستی ئەوە بوو کە ئیدی سەرپشکێت فێ بدەیت.. ئیدی خێت رەها و سەرفراز کرد، چونکە جوانی و زرنگی و ئەفسوونی جادووگەرانێت بوو کە ئەو خوێنخەرییەی 'شەهریار'ی بنبە بکات.
ئەتۆ نەتزانی کە ئەوشیان پیاوە سادیست و خوێنخەرەکانی مەملەکەتی شێت و داغان و غەمگین کرد و کەستیان کەوت کە پادشا دەستبەرداری خوێنخەری کچان و خانمان ببێت.. پیاوانی مەست و خەشنوود و ئاسوودە بە خوانی خوێنای و خەیاڵکوژ لەنگەڕان گیانەی خەشخوانی کەڵەکەوێت ئارام بیت بەوەی کە 'شەهریار' دەستی لە خوێن پاک بکاتەوە و بیشوات.. بەڵگەش یەویە کە تا هەنووکەش خوێنبارانە و شانشینی پرسە و واویلا و مەرگساتە.. هێ جوانە!
بەڵام ئەوە تێیت کە هەزارەها داستان و سەرگوزشتە و پەند و بێت و بالادە و هیکایەت و چیرۆک و ڕەمانت بە ئەمە بەجێهێشتووە و تازە فرچکمان پێوە گرتووە و میراتگری ئەمەکداری جوانی و میهر و شکەمەندی و ئازایەتی و زرنگی تێین.. بە قوربان.. شەو و شەوگارت شاد و ئەرخەیان و ئارام بنوو کە ئەمشەو و تا سەدەها شەوی دیکە

هەر هەموومان بەدار و ئەشگر و دەرگاوان و پاسەوانی خۆت و خولیا و خەیاڵە غایلە و خەونە شیرینەکانی تۆین بە درێژایی زەمەن و تەمەن.. هەر ‘قەقنەس’ تاقانە و ئازاکەی هەر هەموومان..!

(سەرەتای پایزی/٢٠٢٢)

- **پەراوێز: ـ**

• قەقنەس: قەقنەس (بەئینگلیزی:Phoenix، گریکی دەرین: Φοῖνιξ، بەفارسی: ققنوس، عەرەبی: العنقاء)، باڵندەیەکی خەیاڵی و ئەفسانەئامێزە کە بەروارد دەکرێت بە جۆرەها باڵندەی دیکەی راستەقینە، باسی لێکراوە دەنێو داستانە کۆنەکانی عەرەب وەکو سەرچێیەکانی سندیباد و داستانی ‘هەزار و یەک شەو’، بەگشتیی لەنێو داستانە فارسی و ڕۆمانی و گریکی و میسڕی و چینییەکاندا هەبووە. قەقنەس، وەکو بەچووی باڵندەیەکی پیرەز لەنێو داستانەکاندا چاوی لێکراوە. باڵندەیەکە لەسەر هێلکەکەی دەنیشێت تاوەکو دەتروکێت، لە کاتی تروکاندا ئاوەندە بە خەشیەوە بە بەچوکەی دەخوەنێت و پوش و پەاش لە دەوری خۆی کۆدەکاتەوە تاوەکو پوشکان ئاگر دەگرن و خەیشی دەسوتێت، جا ئەو بەچووی کە لە هێلکەکە دەتروکێت، پاشانیش دەبێتەوە بە دایکانێ. دیارە سەرچاوەی دیکە ئاماژە بەوە دەدەن کە خودی” قەقنەس” تاکە باڵندەیەکی ئەفسووناویە کە پێشبینی مەرگی خۆی بکات، گوایە سەروەختی گیانەڵا پووش و پەاش کە دەکاتەوە کە ئاگر دەگریت و قەقنەسەکە دەسووتێت بە پەرجووکی دەگمەن و ئەفسانەئامێز دەنێو خەڵمێشی خۆیدا کە زادەی موعجیزەیەکی ئەفسانەئامێز زیندوو دەبێتەوە.

• بەور: سەر بە خەزانی پەنگە، هەندەک جاریش وەک مەچکەی پەنگ چاوی لێدەکرێت.

• تەوار: مەینەی باز یان بازی مەچکە. (سەرەتای پایزی/٢٠٢٢) “شەڕی پلکە زارە”

کتێب/ قەیرانی عەقڵ.. فوئاد سدیق

بۆ خوێندنەوەی هەر چوار بەشی کتێبی (قەیرانی عەقڵ) کلیکی ئەو لینکانەی خوارەوە بکەن..

بەرگی یەکەم...

بەرگی دووەم...

بەرگی سێیەم...

بەرگی چوارەم...

لە ساڵیادی ئاپۆنێکانی ئەرانداو.. عوسمانی حاجی مارف

هەوڵشاندنەوەی حیجابی زەرملە وەک دروشم و داواکاری سەرەکی لە لوتکەی داواکاریکانی ئاپۆنێکانی ئەراندا دەگۆشایەوە، ئەو ئاپۆنەی پێگەی سیاسی و کۆمەڵایەتی جەماوەری ناڕازی بەرجەستەکردەوە و مژوێکی نوێی لە خەباتی جەماوەری ئەراندا تۆمارکرد.
لە چوارچێوەی خەبات و ناڕازایەتی و مانگرتنی بزووتنەوە کۆمەڵایەتیەکاندا، داواکاریکانی وەک: زیادکردنی کرێ و بەرزکردنەوەی ئاستی بژێوی، خوێندن و تەندروستی بەبەرامبەر، ئازادی ڕەکخستن و مانگرتنی بێ مەرج، ئازادکردنی دەستبەجێی زیندانیانی سیاسی، چەندین داخوازی تر کە ساڵانێک بەرزدەکرانەوە، لەگەڵ کارەساتی کوشتنی مەهسا ئەمینیدا، بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" لە ئاستێکی فراوانتردا درێژەی بەو ناڕازایەتیانەدا، تا ئەو ئاستەی بۆ شۆڕشێکی بەربڵاو مەرگ بۆ کەماری ئیسلامیش چووە ڕیزی خواستەکانەوە.
لە ئاپۆنەکاندا ڕۆڵی دیار و بەرچاوی خەباتی ژنان کە تا ئێستاش

بە شێوەی جۆراوجۆر دەردەکەوێت، یەکێک لە گرینگترین شاکاری خرۆشانە جەماوەریکانی ئێران، کەمپەینگای ئێران درکیان بەوە کردووە کە سەپاندنی حیجابی زۆرەملە لەلایەن دەزگا یاسا ئاینیە ئیسلامیەکانەوە لەدەست چووە و ئیتر بۆیان ناچێتە سەر، لە ژێر پەیگای ئیسلامیدا ڕووبەڕووی یەکتربونێتەوە، سەرهەڵدانی "ژن، ژیان، ئازادی" دوای خەباتێکی سەخت، دەستکەوتی بەنرخی تێدایە، بە گومان زەمینە بۆ دەستکەوتکانی داهاتوو لە نێو ژناندا ئاواڵا تر دەکات.

هەڵبەتە ئەوە دەبینین کە لە ئاستێکی بەرچاودا، ئەم ڕاپەڕینە کەم بوونەوە، بەڵام ململانێی نێوان هێزە سەرکوتکەرەکان و بزووتنەوەی ژنان و لاوان و خوێندکاران، هێشتا ئاستی خۆی هەیە و ناڕازایەتیکان ناوبەناو دەرکەوتی هەیە. ڕژیم ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکی، بە هەڕەشکی بەربڵاو و ترس لە هەڵگیرسانی ئەم ڕاپەڕینە دەستبەسەر کردووە، کەشوهەوای تووندوتیژی و سەرکوت زۆر زیادی کردووە، هەرچەندە وەستانەوە لەبەرامبەر بە حجابی زۆرەملە بە شێوەی جۆراوجۆر بەردەوامە و هێشتا بەرنگاری و خەبات لە دەرونی جەماوەری ناڕازیدا نەوەستاوە. هەر لەبەر ئەم هۆکارەیە کە لەگەڵ

نزیکبووندەوەی سالیادی ئەم ڕاپەڕینەدا ئاگاری نمایشی جۆراجۆر پێشبینی دەکرێت.
بزووتنەوە کۆمەڵایەتیە سەرتاسەرییەکان کە بگشتی بە دروشمی ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی لە زۆربەی شارەکانی ئێراندا لە مەیداندا بون، ئەمش بەگەی ئەوە دەخاتە ڕوو کە درێنگ یا زوو لەدانی ژێنگی کەتایی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیە، ئەوەی حاشا هەڵنەگرێ، ڕاپەڕینی "ژن، ژیان، ئازادی" زیاتر بە نمایشی ڕاپەڕین بە ڕووخانی کۆماری ئیسلامی خۆی ناساند، هەرچەندە ژمارەیەکی بەرچاو لە خەڵک کوژراون و نزیکەی بیست هەزار کەسیش خرانە کونجی زیندانەکانەوە، بەڵام گەڵانکاریەک لە واقیعی کەمەگەی ئێستای ئێراندا بەرجەستە بەتەوە، کە بە ملیۆنان کەس لەگەڵ سەختی ئابووری و هەڵاوسان و بێکاری و هەژاری و برسێتی و دڵندەیی کۆماری ئیسلامیدا، بە شێوازی گونجاوی خۆیان لە ئامادەیی ناڕەزایەتی و خەباتدان، ئەمش بە حەق ئەوەی سەلماند کە کەشکە تەنیا حیجاب نییە. وە ژمارە سەرنجڕاکێشکانی ناڕەزایەتی و مانگرتنەکان لە ساڵانی ڕابردودا لە ئێران و دەنگدانەوەکانی، پێویستیەکی هەنوکەیی بە گەڵانکاری بنەڕەتی لە کەمەگادا هەیە، ئەم دەخە تەنها لە ڕوانگەی "ژن، ژیان، ئازادی" وەک ڕاپەڕین وەڵام نادرێتەوە. ئەم ڕاپەڕینە توانی بەرەنگاریەک لە بەرامبەر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا نیشان بدات، کەلە ڕووی چەوساندنەوە و نادادپەروەریەک کە بەسەر ژنان و زەرینەی خەڵکی ئێراندا سەپێنراوە، کۆماری ئیسلامی کە ڕەسمیەتی بە نایەکسانی کەمەایەتی داوە، بەڵام بە ئاشکرا ئایدۆلۆژی ئیسلامی لەبەرامبەر خەباتی ژناندا ڕیسوا کرا و پاشکشەیکی گەورەی پێکرا، لە هەمان کاتدا بەشێوەیکی گشتی ناڕەزایەتی بەرینی جەماوەری دژی بەرچاویان لە بەرامبەر کۆماری ئیسلامیدا نواندوە.
گومانی تێدا نییە کە داخوازی و چاکسازیە یاساییەکانی ژنان لەو ئاستەیدا زۆر بەنرخ دەبن، بەو مەرجەی لە هەموو هەنگاوێکدا زەمینە بە گەڵانکاریەکی کەمەایەتی لە پێکهاتەکانی سیستەمی سەرمایەداریدا زەمینەسازی بە بکرێت. چاکسازی بە هەر جۆرێک بێت بە تایبەتی لە ئێراندا هەنگاوێکە بە پێشەوە، بە بەهەزکردنی بزووتنەوەی ژنان و هەر بزوتنەوەیکی جەماوەری ناڕازی، هەرچەندە بەها و گرنگی چاکسازی دەتوانێت لە چەوسانەوەی ژنان کەم کاتەوە، بەڵام دەبێت ئەوە ڕۆشن بێت کە ناتوانێ مانای گەڵانکاریەکی بنەڕەتی لە بارودۆخی کەمەایەتی و ئابووری ژناندا، تەنها بەوستانەوە لەبەرامبەر کەنەپەرستی ئیسلامیدا دەستەبەر بێت، هەڵبەتە هەر چاکسازیەک لە کەمەگەی ئێراندا کە بتوانێت هەندێک گەڵانکاری یاسایی لە پێگەی ژن بهێنێتە ئاراوە، بە دڵنیاییەوە

دەبێت پێشوازی لێبکرێت، بەڵام باسەکە لەسەر ئەوەیە کە کام بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی ڕێکخراو دەتوانێت وەڵامی پرسی بژێوی و خۆشگوزەرانی گشتیی ملیۆنان کەسی کۆمەڵگا بداتەوە، بە بزوتنەوەی ژنانیشەوە؟، کام گۆڕانکاری و بەدیل لە کۆمەڵگادا دەتوانێت گەرەنتی هەوەشاندنەوەی چەوسانەوەی ئینسان لەسەر ئینسان بەسەرکەوتن بگەیەنێت؟، پێویستە ئاماژە بەوە بدەین کە ئاپۆیینی "ژن، ژیان، ئازادی" ئاستی ئەو گۆڕانکارییەی نیشان نەدا، کەدەتوانێت دەست لە پێکهاتەکانی سیستەمی سەرمایەداری بدات و شۆشکی کۆمەڵایەتی بە ئاوگۆڕی ڕیشەیی بەڕێبخات. چونکە خەبات لە دژی تەواوی پێوەندیە نایەکسانەکانی کۆمەڵگە بنەماکەی لە زەرورەتی خەباتی چینی کرێکارەوەیە، هەر لەوشەوە سەرچاوە دەگرێت، بەیە پێویستی بە ڕێکخستنی کۆمەڵایەتی چینی کرێکار، لە هەمان کاتدا پێگەی، "ژن، ژیان، ئازادی" دەتوانێت وەک بشکۆ لەم خەباتە چینایەتیەی کرێکاران مانادار بێت، هاوشانی گۆڕانکاریە کۆمەڵایەتیەکان لە پێوەند بە خەباتی چینی کرێکارەوە هەنگاوی بەرەو پێشتر بنێت.

سەرهەڵدانی "ژن، ژیان، ئازادی" توانی حیجاب وەک داواکارییەک بەسەر حکومەتدا بسەپێنێت، کەشوهەوای سیاسی کۆمەڵگای گۆڕی، یەکێزی نەوان بزووتنەوەی ژنان و قوتابیان تا ڕادەیەک بەهێزتر کرد، بەڵام ژنان هێشتا ڕێگای هەوراز و نشێوی زەریان لە پێشە بە گەیشتن بە داواکارییەکانیان و چەسپاندنی یەکسانی هەمەلایەنەی ژنان و پیاوان، واتە بە نەهێشتنی ستەم یەکجاری لەسەر ژنان، دەبە خەباتی نەهێشتنی چەوساندنەوەی چینایەتی لەبەرچاو بگیرێت، چونکە نایەکسانی نێوان ژن و پیاو میراتی هەڵومەرجێکی کۆمەڵایەتیە، کە کاریگەری چەوساندنەوەی ئابووریە لەسەر ژنان، بەیە گەیشتن بە یەکسانیەکی تەواو و ڕزگاری ژنان پێویستە بە نەمانی چینەکان، ئەمەش لە ڕێڕەوی خەباتی چینی کرێکارو شۆڕشی کرێکاریدا مەیسەر دەبێت.

ئەوەی جێگای سەرنجە، ژنان لەم جوڵانەوەیەی ئەراندا وەک بشکۆ لە چینی کرێکار دەرنەکەوتن، ژنانی کرێکار، لەگەڵ ئەوەی بشکۆی گەورەن لە نەو چینی کرێکاردا، لەسەر ئەم بنەمایە، ڕێکخستنی ژنانی کرێکار و یەکخستنی بزووتنەوەی ژنان و بزووتنەوەی کرێکاری، ئاشکرایە کە ئەرکی چینی کرێکارە. وەدیهاتنی داخوازیەکانی بزووتنەوەی ژنان، هاوشێوەی داواکارییەکانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتیەکانی تر، لە پرسەی گۆڕانکارییەکی بنەڕەتی و شۆڕشگێڕانە و کۆمەڵایەتیدا، بەبێ ئامادەبوونی چینی کرێکار، ناتوانێت ئاسەی داهاتوو بە بەدیهێنانی داواکارییە سەرەتاییەکانی ژنان گەرەنتی بکات.

سیاسەتکی چەوتی ئەمریکا لە ساڕژی ژینا مەهسا ئەمینی.. ئاوات ئەسعەدی

لەگەڵ نزیکبوونەوەی ساڵڕژی خوێندنەوەی کیژەی نازدار و ئازادیخوازی کوردستانی ئێران، ژینا مەهسا ئەمینی، حکومەتی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بەیارەکی زۆر نارەوای لە بەرژەوەندی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی ئێران دا.
واشنتن دۆرفۆتکی کاتی بە بانکەکانی کۆریای باشوور بەخشی، بەئەوەی بکەونە بەر سزای ئابووری ئەمریکا، بتوانن بڕی 6 ملیارد دۆلار لە سەروەت و سامانی بەستوو و دەسبەسەراگیراوی ئێران، بگەڕێنەوە بە دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی لە ڕێگەی قەتەرەوە.
ئەگەرچی ئەم هەنگاوە بووە پاساو دەدرێتەوە، کە گوایە بە ئازادکردنی پێنج "هاوڵاتی ئەمریکایی" بێت، کە "گوایە"، بە زۆم لە ئێران بەند کراون، بەڵام لە راستیدا ئەم کردارە دەبێتە پشتیوانیکردنکی ڕاستەوخۆی تیرۆری کۆماری ئیسلامی ئێران لە بەدەستهێنانی پارە، بە پیادەکردنی سیاسەتە نامرۆڤانەو تیرۆریستیەکانیان، ئەمەو سەرەڕای ئازادکردنی چەند تاوانبارێکی کۆماری ئیسلامی لە ئەمریکا.
گومان لەوەدا نیە، کە ئەم هەنگاوەی ئەمریکا پێیامێکی زۆر دڵخۆشکەرە بە مۆلاکانی ئێران. نەک تەنیا لەبەر ئەوەی، ولایەتی فەقیە ئەمە بەسەرکەوتن دەزانێ و، بە چەکدادانی ئەمریکای ناو ئەبا، بەڵکو ئیستە مۆلاکان جارێکی کە لەوە دنیا بوونەوە، کە ئەتوانن لە ئایندەشا، جۆلادو تیرۆریستەکانیان بە ئاسانی لە دەرەوەی وڵاتا کارا بکەن. ئەشتوانن دنیای سیخۆرو مرۆڤکوژەکانیان بدەن و، لە سێ شتی مسۆگەر دنیایان بکەنەوە: نە لە ڕژئاوا لە سێدارە دەدرێن، نە ئەشکەنجە دەدرێن، نە تاهەتاییش لە زیندانا گیر ئەکرێن، بەڵکو لە دۆرفۆتکی "گونجاو"دا دەگەڕێنەوە بە بارمتەی ئەمریکایی یان ڕژئاوایی.
ئەم کردارەی ئەمریکا ناوی هەرچیەکیشی لێبنرێت، گورزێکی قورسە بە ئەو هەموو قوربانیەی، کە لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا گەلانی

ستەمدیدەی ئێران داویانە. گورزێکی کوشندەیە لە کەسوکاری ئەو 500 قوربانییە، ئەو هەزاران کەسەی بریندارکراوان، ئەو دیان هەزار لاوەی ئێران، کە لە 12 مانگی ڕابردوودا لە زیندانەکانی ئێران قایمکراوان، ئەو نرخە گەورەیەی، کە گەلانی ستەملێکراوی ئێران بە خواستی ئازادییان داویانەو بەردەوام دەیدەن.
جگە لە هەموو ئەمانە، دەسەڵاتی مەلاکانی ئێران هەڕەکی زەریان هەواڵەی شاری سەقز، زێدەی ژینا ئەمینی، کردووە، بە بەرگرتن بە هەموو بزوتنەوەیەکی ناڕەزایی و جەماوەری. بە پێی هەواڵەکانیش ئێران تانکی گواستوەتەوە بۆ سنووری عێراق لە باکووریەوە و، بەم شێوەیش ڕژێمی مەلاکان گوشارەکانیان زۆر زیاتر کردووە دژ بە کوردستان بگشتی: عێراق (بە هەرێمی کوردستانەوە) دوائینزار (ئولتیماتوم) دراوە، تا 19 ی ئەم مانگە (ئەیلوول) ئەبە پابەندبێت بە چەکدامالینی گروپە چەکدارییەکانی کوردستانی ئێران لەنێو سنووریکانی دەوڵەتی عێراقا، ئەمەش بە پێی "ڕێککەوتنامەیەک" ی نێوان هەردوو وڵات.
تیرەری ڕژێمی مەلاکان بۆچان و توندتر بەردەوام دەبێت.

بەشێك لە شیعری : لێگەڕێن ئەم نیشتمانە ببێتەوە بە نیشتمان.. شیعـــــری: لـینگســـــتەن هیـز.. وەرگێڕانی: شوان عەباس بەدری

لە کتێبی دەش هەر وەك قووڵایی ئەفریقاکەی خەم

… لێگەڕێن ئەم نیشتمانە ببێتەوە بە نیشتمان
لێگەڕێن دووبارە ببێتەوە بە هەمان ئەو خەونەی کە بوو
لێگەڕێن ببێتەوە بە پەشێوی دەشت
و لەوە ئازادی ئاکەی بشکێنێت
ئەم نیشتمانە هەرگیز بە من نیشتمان نەبوو
لێگەڕێن ئەم نیشتمانە ئەو خەونە بێت کە

هزرجوانەکان لە ناو خوێنکانیان بنیاتییان نابوو
لەگەڕان ببێتە سەرزەمینی بەرفراوانی ئاشق و خۆشەویستی
سەرزەمینێك کە تێیدا نە پاشاکان بتوانن خەم سارد بن و
نە خەمی زەرداران تێدا دابمەزرێت
تا بەم جۆرە هیچ مرۆڤێك نەتوانێت
مرۆڤێکی بەدەستاتر لە خۆی بچووسێنێتەوە
ئەم نیشتمانە هەرگیز بە من نیشتمان نەبوو
ئا ، لەگەڕان سەرزەمینەکەم ببێتە سەرزەمینێك کە
تێیدا ئازادی بە تاجە گوێنەیەکی دەستکردی نیشتمان پەروەری
ناڕازێنێنەوە و
بە هەموو کەسێك دەرفەتێکی هاستەقینەی ژیانێکی ئازاد ببەخشاوە و
ئەو هەوایەی هەیدەمژین پێ بێت لە بۆنی یەکسانی
من لە ناو ئەم سەرزەمینەی کە جاری ئازادی تێیدا دەدەن
نە یەکسانیم بینیوە و نە ئازادی

ئەخلاقی خوێنڕێژ.. بەختیار محەمەد

مژووی حیجاب یەکەکە لە دیاردە هەرە قزەونەکانی مژووی ئیسلام. ئا ئەم دیاردەیەیە، کە وای کردووە مەلا خوێنڕێژەکانی کاماری ئیسلامیی، بە ناوی زبدانی ئەخلاقەوە، ژینا ئەمینی (هەمای پووچاندنەوەی چەمکی قزەونی حورمە و ناقیسولعەق) شەهید بکەن.

ئەمە تناگەین، کە ئەخلاق پالیسی بە چییە، ئەگەر خی دەسەات دەسەاتکی بە ئەخلاق نەبێ؟ ئایا سەرکتیی بە ئەخلاقییە و بەام ستەم و دزی و بەندیخانە و کوشتن و برسیکردنی خەك... ئەخلاقن؟ بەێ، کاماری ئیسلامیی پالیسی ئەخلاق دادەنێ، تا بە ئەخلاقیی بە وێنەی دەسەاتەکەی خی بشارێتەوە؛ تا بەم ناوەوە، بە ناوی ئەخلاقەوە، ئازادی سەرکوت بکا و تەمەنی درژی ستەمکاریی خی درژتر بکاتەوە.

هەر بەاستیی حیجاب هەمای بە کیلەکردنی ئافرەتە. ئەوەتە دەسەاتی مەلایەکانی کاماری ئیسلامیی و تایبان و سەرلەبەری گوتار

و دەسەڵاتی ئیسلامییەکان لە هەر شوێن و کونجێکی ئەم دنیایەدا بن، وامان پێ دەڵێن: پێمان دەڵێن ئافرەت واتە زەعیفەیە، واتە کەم عەقڵە، واتە هاوتای سەگ و کەرە، واتە سەرچاوەی مەترسیی هەرەسهێنانی ئەخلاقە…؛ بەڵام کامە ئەخلاق؟ ئەو ئەخلاقەی چوار ژن لە بەرانبەر پیاوێك دادەنێ؛ لە میراتیش نیوەی بەشی ئەوی دەداتێ؛ ئەو ئەخلاقەی ژن دەکاتە ئامێری منداڵبوون و سێکس؛ ئەو ئەخلاقەی ژن دەکاتە کۆیلە و کەنیزەك لە شەڕی فتوحات و حەڕی لە بەهەشتی پیاواندا؛ ئەو ئەخلاقەی بە پیاو دەڵێ، ئەمە شەرعی خوایە، لە ژنەکەت بدە! ئەو ئەخلاقەی، چونکە ئەخلاقی دەسەڵاتی پیاوە، هەمیشە لە بەرژەوەندی پیاودا، ئافرەت تاوانبار دەکا و بە سەرچاوەی هەموو بەدەوشتییەکی کۆمەڵگەی دادەنێ. ئا حیجاب دەلالەت لە بوونی ئەم بەدەوشتییە دەکا، کە لە ڕوانگەی گوتاری ئیسلامییەوە لەڕ جەستە و لە بوونی کۆمەڵایەتی ئافرەتدایە.

بەختیار محەمەد

ئاگری سارد.. فەرهاد کەریم

دەرەوە سارده و ژووره‌وه گەرم
مرۆڤ لە دەرەوە گیی گرتووه
چۆڵ لە ساردی دەرەوە وەرناگرم ئاگر لە ژیان بەربووه
دەرگا داخە با ئاگر نێتە ژووره‌وه
سەرمامان دەبێ بەو ئاگرە سارده
فڕە ئاور خواردنبە و بە ئاگر خێت بشێ ئاور فڕە زمانکە
بە گێ بێ پشووێ ژیان تازێ هەناسەی فێنکی دەوێ
لە دەرەوە هەنگاوەکانی نەرمکا
گەرمی لە فرمێسک فڕبێ
هەناسەی ساردی لە ئاو
ئاگر لە ژیان بڕۆ و خێی بشوا بە ژیان
ئاگر ئاو بێ و ژیان نەخنکێ
ژیان بخنکێ ئاگر دەمرێ
ئاگرم خۆشدەوێ ژیان نەسووتێ
ژیان جوانە بە ئاگر گەر سارد نەبێ

بە ئاگری سارد ژیان دەسووتێ
مرۆڤ ئاگر دەکاتەوەو لە سووتانی سارد ناترسێ
پەیوەندی من و ئاگر کێنە
هێندەی لە مرۆڤ دەترسم لە ئاگر نا
بەو ئاگرە ساردەت سووتاوم مرۆڤ
سەرت لە گیرفانت پەستە
پاڵ بە سەرتەوەنێ با لە گیرفانت بنوێ
دەمەوێ بڵێمە دەرەوە لە ئاگری سارد و سووتان نەترسم
فوو لە ئاگری سارد مەکە لە ئاگری سارد وەرە دەرێ
بە ئاگری سارد سەرمامان دەبێ
بە سەرما دەمرین
ئاوێ بە ئاورە ساردە داکە
ژیان ئاگری دەوێ
بەو ئاگرە ساردەت زەوی سەرمای بووەێ
ئاو گەرمکەن بێ شووشتنی زەوی
زەوی لە سەر مەرگە
لە کوێ زەوی بنێژین
گوو لە کوێ کەین

کتێبێک لە بارەی عەبدوڵا پێشەو چاپ و باڵاو دەکرێتەوە

کتێبێکی دیکەی سەدیق سەعید هەواندزی، بە ناوی (لە ژێر ساباتی شیعری پێشەودا،) لە ئایەندەیەکی نزیکدا چاپ و باڵاو دەکرێتەوە. ناوەڕۆکی ئەم کتێبە، خوێندنەوەیە بە شیعرەکانی عەبدوڵا پێشەو، کە تیایدا نووسەر خوێندنەوەی بە چەند شیعرێکی نێتۆیی و هەڵمانسی و سیاسی پێشەو کردووە. بە تایبەتیش ئەوشیعرانەی لە بارەی کوردستان و مەنفاو پەیوەندی هەوی شاعیر بە کوردستانەوە نووسراون.

پەکی نیگا.. دەکەش قادر

ئەمشەو نیگام دەچێتەوە سەر ئەو پەکانەی
لەکەتا خەیاڵ بەشمان کرد
پەکە لە نیگای حەز
پەکی لە نیگای مەستی
پەکی لە نیگای هەڵگەفین و لە دەستوەردان
پەکە لە نیگای زیندانیکردنی سەو
کەشافەی ئەم حەزەم
دەچێتەوە سەر دواهەمین خەیاڵ و
لەتکردنی حەز
من مایستری ئەو خەونەبووم
کە لە داوێنی گوڵگەنمەکەوە ترازانە حەوشەی
خەزانتەوە.
ترزا بەندی پەیمانی نەوان دوو گوندان و
دوو زیندان.

دەکەش قادر
سلەمانیی